

40 dnů s Biblí 2020

Jeremjáš:

*Mé srdce je zlomeno v mém nitru,
všechny mé kosti se chvějí,
jsem jak opilý člověk,
jako muž zmožený vínem,
kvůli Hospodinu,
kvůli jeho svatým slovům.*

40 DNŮ S BIBLÍ 2020: JEREMJÁŠ

Už podesáté vás v období předvelikonočního postu zveme ke společné četbě Bible podle materiálů 40 dnů s Biblí. V minulých letech jsme se probírali například Janovým evangeliem či knihou Skutků, kronikou Ezdráše a Nehemjáše nebo knihami Samuelovými, zastavili jsme se u témat Kristova kříže anebo křtu. Pro letošní ročník 40 dnů jsme ke studiu vybrali knihu proroka Jeremjáše.

Je to kniha nesnadná, spleťtá, rozervaná. Jeremjášovými ústy v ní k Izraeli a k národům (a prorokovi) promlouvá Hospodin: slyšíme tu Boží srdce zlomené staletou nevěrou lidu, bolavé vlastními soudy nad Izraelem, pohnuté smutkem hněvu, ale i nadějí lásky. A promlouvá v ní - k lidu a národům (ale také ke svému Bohu) – Jeremjáš: prorok, požívající zvláštní Boží ochrany, a přece stále ohrožený, kazatel oddaný Bohu, a přece zmítaný protichůdnými emocemi, člověk opojený a zlomený, jak sám říká, *„kvůli Hospodinu, kvůli jeho svatým slovům“* (Jr 23,9).

Právě ve dnech postu a Velikonoc se dejme také opojit a zlomit tímto starým, ale stále živým slovem. Vždyť náš svět se příliš nezměnil. A Jeremjášův Bůh se nezměnil! *Tak* miloval svět, že pro nás vydal i svého Syna: aby se on, ukřižovaný Ježíš, stal naším Pánem. A aby nás tudy vtáhl do své lásky a péče, zapojil nás do svého zápasu o svět; aby nás s sebou vzal na svou cestu. Cesta následování Krista je cestou oběti *„kvůli Hospodinu, kvůli jeho svatým slovům“*.

I letos je v těchto materiálech pro jednotlivce a sbory připraven rozpis biblické četby na každý den; denní porce jsou zhruba stejně rozsáhlé. Pro kázající předkládáme soubor výkladových poznámek k přípravě kázání, stejně jako několik podnětů pro rozhovor ve skupinkách během týdne. Texty kázání vycházejí ze čtení připadajících na tu kterou neděli. Oddíly ke společnému studiu byly zvoleny tak, aby kopírovaly četbu příslušného týdne, a aby zároveň ilustrativně představily aspoň některé z ústředních motivů či textů Jeremjášovy knihy. Uslyšíme Boží hrozby, otázky, přikázání i zaslíbení pro Izraele a pro národy – je to slovo i pro nás. A budeme svědky Jeremjášových zápasů, nadějí a zklamání; dolehnou k nám jeho modlitby, vyznání a protesty – i my v nich můžeme Bohu odpovídat. I pro nás – věříme – tluče Boží srdce; i my smíme žít *coram Deo*, na Božím srdci: *„kvůli Hospodinu, kvůli jeho svatým slovům“*.

S přáním požehnaných Velikonoc

David Beňa

JEREMJÁŠŮV SVĚT

Kniha Jeremjášova vypráví o hluboké krizi Izraele na přelomu 7. a 6. století před Kristem: Po dlouhé fázi úpadku tehdy definitivně zaniklo judské království (a další státy Orientu) - v souvislosti s porážkou asyrské říše, resp. kvůli vzestupu říše babylónské.

Co ovšem historikové mohou na základě archeologických či písemných pramenů vylíčit v pozemských souřadnicích kultury, ekonomiky a politiky jako zápas velmocí o nadvládu nad „úrodným půlměsícem“ při řekách Eufratu a Tigridu, Jordánu či Nilu; co dávní chaldejští kronikáři oslavovali jako vítězství babylónských bohů nad božstvy Asýrie, Egypta či právě Izraele - to Jeremjáš osvětluje jako výkon univerzální vlády Hospodiny. Hospodin, Bůh Izraele, Stvořitel nebe i země, suverénně vládne nad světem stvoření i nad dějinami národů, krále dosazuje i sesazuje, národy trestá i obnovuje. To on poddal svět, včetně Izraele, Nebúdkanesarovi, králi Babylóna, „svému služebníkov“ (Jr 25,9); a zase mu ho v pravý čas a po právu odejme, aby obnovil svůj lid.

Pro lepší porozumění knize proroka Jeremjáše je proto užitečné mít na paměti alespoň základní obrysy dějů na staroorientální scéně oné epochy.

Svět velmocí

Dějiny Orientu v 9. až 7. století před Kristem se nesou ve znamení hegemonie (novo)**asyrské říše**. Asyřané, proslulí svým válečným uměním a promyšlenou brutalitou (prováděli masové deportace porobeného obyvatelstva), ze své vlasti v severní Mezopotámii ovládli Babylónii, Sýrii (Damašek dobyli roku 732), území Izraele (Samaří zničili roku 722), dokonce Egypt (porobili si ho roku 671). Když roku 627 zemřel **Ašurbanipal**, poslední velký král říše, vymanili se Babyloňané roku 626/5 pod vedením krále **Nabopolassara** z asyrského područí a jejich říši roku **606** zničili (Ninive bylo dobyté už roku 612). Egyptský král Neko II. se sice pokusil babylónský vzestup zadržet, ale roku 605 byl u města Karkemíše na Eufratu poražen.

Rokem **626/5** se počíná éra (novo)**babylónské říše**. Bývalé asyrské državy se podrobují – anebo jsou podrobovány - novým pánům. Nabopolassarův nástupce **Nebúkadnesar** (vládl v letech 605 - 562) prosadil babylónskou hegemonii v celé oblasti. Kolem roku 600 se neúspěšně pokusil dobýt Egypt, ovšem slabý judský státeček, ležící takřkajíc při cestě, mu mezi lety **605 až 586** snadno padl za oběť. Egypt babylónskému náporu neodolá o deset let později.

Po Nebúkadnesarově smrti však nastane úpadek a roku **539** říši dobudou **Peršané**. Už roku **538** dovolí král Kýros návrat Židů do vlasti. Perská nadvláda potrvá do roku 333, kdy pomyslné žezlo nad Orientem převezme Řek Alexander a s ním helénská kultura.

Svět Izraele

V širším rámci tohoto velmocenského střetu se odehrávají politické a náboženské dějiny Izraele. Judský král **CHIZKIJÁŠ** (vládl v letech 716 - 687) byl oddaným ctitelem Hospodina a význačným reformátorem náboženského života: „*Po něm už nebyl mezi všemi judskými králi žádný jemu podobný, ani mezi těmi, kteří byli před ním. Přimkl se k Hospodinu*“ (2Kr 18,3-7). Chizkijáš zažil vyvrácení sousedního izraelského království roku **722** a byl svědkem asyrského obléhání i vlastního sídelního města Jeruzaléma. To bylo neúspěšné; prorok Izajáš mu ovšem musel oznámit, že jednoho dne Judsko upadne do područí Babyloňanů (2Kr 20,16nn).

Král **MENAŠE** (panoval mezi roky 687 - 642) byl pravým opakem svého otce. Obnovil modloslužbu, dokonce ji prohloubil (2Kr 21,2-9); jednal arogantně a krutě, a svolal tak na Izrael hrozbu konečných Božích soudů. Proroci ohlašovali, že Jeruzalém brzy bude vyvrácen, stejně jako bylo zničeno Samaří, a přeživší obyvatelé budou odvedeni do zajetí (2Kr 21,10nn).

Menašeho syn **AMÓN** (642 - 640) pokračoval v otcově politice.

S Amónovým synem **JÓŠIJÁŠEM** (640 - 609) a jeho rádci, předně písařem Šáfanem či veleknězem Chilkijášem, nastala změna, zasvitly nové naděje. Mladý Jóšijáš nařídil opravit Boží chrám a obnovit bohoslužbu. Během rekonstrukčních prací byl roku **622** nalezen svitek Mojžíšova zákona (podle biblistů šlo nejspíše o knihu Deuteronomium, podle některých zejména o tzv. „Mojžíšovu píseň“ z Dt 32). Pod dojmem tohoto nálezu provedl král rozsáhlou kultickou očistu Judska, vydal se v této misi i na území zaniklého izraelského království; a obnovil dodržování svátečního kalendáře. „*Nebyl mu podoben žádný král... který by se obrátil k Hospodinu celým svým srdcem a svou duší a celou svou silou*“ (2Kr 23,25). Prorokyně Chulda proto králi ohlásila, že vykonání ohlášených soudů nad Izraelem se odkládá do doby po Jóšijášově smrti (2Kr 22,15nn; srov. 23,26n). Smrt přišla takřikajíc předčasně: král Jóšijáš se pokusil vojensky zadržet egyptského Neka II., který pospíchal na pomoc Asyřanům v boji proti babylónskému náporu; roku **609** se mu postavil u Megida v severním Izraeli, a v bitvě padl. Podle knih Paralipomenon složil Jeremjáš k Jóšijášově poctě oblíbený žalozpěv (2Pa 35,25).

Jóšijášův syn **JÓACHAZ** se na jeruzalémském trůnu udržel pouhé tři měsíce. Farao Neko II. ho sesadil a odvedl do Egypta (2Kr 23,31nn).

Místo něj, jako svého vazala, dosadil dalšího Jóšijášova syna, **Eljakíma**, jemuž změnil jméno na **JÓJAKÍM**. Vláda tohoto krále (v letech 609 - 598) se vyznačovala svévolí, krutostí, vrtkavostí. Roku **605** porazil u Karkemíše na řece Eufratu Nebúkadnesar faraona Neka II. a během tažení proti Egyptu (*poprvé*) oblehl i Jeruzalém. Jójakím se musel podrobit. Noví páni podle knih Paralipomenon vyplenili chrám a Jójakíma dokonce na čas odvedli do Babylóna (2Pa 36,6; srov. Da 1,1nn). Když se babylónské kampani proti Egyptu nedařilo, judský král, opět doma, se proti Nebúkadnesatovi vzbouřil. V reakci na revoltu vpadly do země aramejské hordy, loajální Babyloňanům (2Kr 24,1-4). Někdy v té době Jójakím umírá.

Aramejce následovala babylónská vojska, která roku **597** (*podruhé*) oblehla Jeruzalém – nejprve bez Nebúkadnesara, posléze za jeho přímého velení. Jójakímův syn **JÓJAKÍN**, zvaný také **Konjáš** či **Jekonjáš**, se jim po třech měsících na trůnu raději vzdal. On, jeho nejbližší, národní elita (včetně proroka a kněze Ezechiela), a vůbec jeruzalémský lid, kromě chudiny, byli deportováni do Babylónie; poklady chrámu a města byly vypleněny (2Kr 24,10-16). Dlouho poté, roku 560, bude ale babylónský vězeň Jójakín omilostněn (2Kr 25,27-30; Jr 52,31-34).

Místo Jójakína dosadil Nebúkadnesar na trůn Jóšijášova syna **Matanjáše**, jemuž dal jméno **SIDKIJÁŠ** (597 - 586). Tento loutkový král byl váhavý, slabý, zrádný; konečný zánik judské samostatnosti, jakkoli značně omezené, byl už jen otázkou času (2Kr 24,19n). Sidkijáš se Nebúkadnesarovi zavázal vazalskou přísahou a Babylón dokonce navštívil (Jr 51,59), sliby však porušil a pokusil se o revoltu (2Pa 36,13nn). Už *potřetí* tedy k Jeruzalému přitáhl Nebúkadnesar, město oblehl a po osmnácti měsících město dobyl (**586**). Sidkijáš se pokusil uprchnout, byl však dostižen. Nebúkadnesar dal před jeho očima pobít prince, krále nechal oslepit a v řetězech odvést do Babylóna (2Kr 25,1-7). Nebúzaradán, velitel tělesné stráže, město i chrám následně vyplenil a vypálil, zbořil hradby; některé z lidu deportoval a vůdce popravil (2Kr 25,8-21). Později dojde k dalším deportacím.

Do úřadu místodržitele byl dosazen **GEDALJÁŠ**, syn Achíkama, vnuk Jóšijášova písaře Šáfana. Záhy ho však zavraždili judští odbojáři, kteří s částí lidu, ponechaného v zemi, následně uprchnou do Egypta (2Kr 25,22-26).

Teprve nástup Peršanů (roku 539) přinese Izraeli úlevu.

Svět Jeremjášův

Jeremjáš pocházel z kněžského rodu z Anatót nedaleko Jeruzaléma (Jr 1,1; 32,7-12). Anatót kdysi patřilo k útočištným městům (Joz 21,11) a bylo domovskou obcí Ebjátara z rodu Élího, Davidova souputníka a kněze, kterého ovšem Šalamoun zapudil pro účast na Adónijášově pokusu získat korunu (1Kr 2,26n). Jeremjášovým otcem byl Chilkijáš (Jr 1,1). Jde o velekněze, který za vlády krále Jóšijáše objevil v chrámu knihu Mojžíšova zákona (2Kr 22,8)? K Jeremjášovi mají každopádně blízko někteří „písaři“, resp. „zákoníci“, experti v Zákoně, budoucí elita národa (srov. Ezd 7,1nn), jmenovitě **Báruk** (Jr 36,8nn; 45,1-5) a - možná jeho bratr - **Serajáš** (51,59nn), oba snad editoři Jeremjášovy knihy; mezi Jeremjášovy příznivce patří i mocný královský úředník **Achíkam**, syn Šáfanův (26,24; 39,14; 2Kr 22,3), a Achíkamův syn **Gedaljáš**, místodržící za babylónské okupace (Jr 40,5 a dál). K protivníkům naopak vedle některých kněží, královských úředníků a samotných králů patřili především dvorští a chrámoví proroci (20,1-3; 26,11; 28,1nn; 38,1nn aj.).

Kdy přesně se Jeremjáš narodil, nevíme. Do Božích služeb byl povolán ještě jako „*mladiček*“ – asi roku **627/6** - za vlády zbožného krále **Jóšijáše** (Jr 1,1nn). Někteří vykladači mají za to, že uvedený „*třináctý rok [Jóšijášovy] vlády*“ je spíše datem Jeremjášova narození; vždyť za proroka byl posvěcen už „*v životě matky*“ (1,2.5) Jóšijášovy éry se z Jeremjášových slov najisto týká právě jen prorocké povolání a jeden další varovný výrok (3,6nn). Možná ale slyšíme také ozvěnu nalezení knihy Zákona (Jr 15,16; srov. 2Kr 22,8). Podle některých vykladačů však lze tomuto období připsat bezmála celý soubor Jr 1-20; památka na ně zazní však opakovaně (22,15n; 25,3; 36,2).

Králi **Jóachazovi**, odvečenému roku 609 do Egypta, je mezi Jeremjášovými výroky výslovně věnován jediný krátký žalozpěv (22,10-12).

Mnohé z dalších datovatelných Jeremjášových vystoupení či výroků spadá do temných let vlády **Jójakímovy** (609 - 598), který se nezdráhal proroky, včetně Jeremjáše, pronásledovat až na krev (22,13-19; 26,20nn). Do prvních let jeho panování spadá Jeremjášovo kázání v chrámu, jež ho málem stálo život (26,1nn). Prorok také komentoval vítězství Nebúkadnesara nad faraonem Nekem u Karkemíše roku 605 (46,1nn). Označil Nebúkadnesara za Hospodinova „*služebníka*“, jemuž Bůh vydává do rukou národy; také Izrael mu bude sloužit dlouhých 70 let (25,1nn). Do stejných měsíců Nebúkadnesarova triumfu spadá i Boží pokyn sepsat dosavadní Jeremjášovy výroky (podle některých badatelů šlo o slova z Jr 1-20). Tehdy, uprostřed práce, se Bárukovi dostalo příslibu záchrany života (45,1-5). Jelikož byl prorok ve vazbě, veřejného předčítání se ujal právě Báruk (36,1-8). Jójakím později svitek bez uzardění spálí, ale Jeremjáš a Báruk přečkají bouři královského hněvu v úkrytu a pořídí svitek nový, doplněný (36,9-32). Můžeme zaslechnout ozvěnu aramejského vpádu, ke kterému došlo v závěru Jójakímovy vlády (35,1nn).

Krátké **Jójakímovy** vlády během obléhání v roce 597, ukončeného rozsáhlými deportacemi, se najisto týká jen několik málo prorockých výroků (22,20nn; 13,18nn; 24,1). O Jójakímovi je každopádně řečeno: „*Nikomu z jeho potomků se nepodaří dosednout na Davidův trůn*“ (22,30). Zato celá kniha Jeremjášova vrcholí zmínkou o Jójakímově ospravedlnění a povýšení v babylónském zajetí roku 560 (52,31nn).

Jestliže z „*předposledních*“ let máme o Jeremjášových osudech jen útržkovité poznatky, pak o době poslední, o letech vlády **Sidkijáše** (597 - 586), posledního judského krále, si můžeme udělat ucelenější

představu. Bylo to období váhání, obléhání, utrpení; byl to čas rozhodnutí. Komunita odvečených představuje zárodek nového Izraele, zatímco Sidkijáš a jeho poddaní jistě zahynou (24,1nn). Na začátku Sidkijášova panování promluvil Jeremjáš proti lidu Élamu (49,34nn). Střetl se s prorokem Chananjášem v dramatickém představení se jhy (27-28) a napsal do Babylóna povzbudivý dopis přesídlencům, odvečeným spolu s Jójakínem: Mají se v exilu zabydlet a dočkat lhůty sedmdesáti let (29,1nn). Zřejmě s jiným judským poselstvem poslal prorok do exilu další dopis, tentokrát slovo soudu proti Babylónu; Serajáš měl prorocký vzkaz přečíst ze svitku a poté jej na znamení zániku tyranské velmoci hodit do Eufratu (51,59nn). Poslední měsíce Sidkijášovy vlády (587-6) se nesly ve znamení válečných útrap. Vyhladovělý Jeruzalém z posledních sil odolával obležení. Bohatí měšťané, v čele s králem, podle Mojžíšových ustanovení propustili své hebrejské otroky, vzápětí je však donutili k nové robotě, čímž potvrdili oprávněnost Božích rozsudků nad Jeruzalémem (34,1nn). Král sice opakovaně vyhledal Jeremjášovu radu (37,3nn; 37,17nn; 38,14nn), nikdy jí však nedbal: Prorok svůj lid – dokonce i okolní národy - vyzýval, aby se dobrovolně poddaly babylónskému jhu, resp. Božímu soudu: jen tak mohou uprostřed rozvratu obstát a přežít (21,1nn; 27,3nn; 38,2.17n). V krátké pauze mezi obleženími – Babyloňané na čas odtáhli kvůli problémům v Egyptě – se Jeremjáš vypravil do rodného Anatótu; ještě v městské bráně byl však zatčen, obviněn z velezrady a uvržen do tvrdého vězení. Na králův rozkaz ho následně přemístili do snesitelnější vazby na nádvoří stráží (37,11nn). Ve vazbě a uprostřed obléhání odkoupil Jeremjáš rodové pole v Anatótu: na znamení, že po přejití vichřic Božího hněvu znovu rozkvetou svobodný život v zemi (32,1 – 33,26). Prorok nepřestával lid povzbuzovat ke kapitulaci, patrioti, kteří ho měli za zrádce, ho proto uvrhli do prázdné cisterny. S královským svolením jej odtud zachránil dvořan Ebedmelek (38,1nn; 39,15-18). Ve vazbě prorok zůstal až do pádu města roku 586.

Na přímý Nebúkadnesarův rozkaz dostal Jeremjáš svobodu usadit se, kde bude chtít. Prorok se připojil ke Gedeljášovi, synu Achíkamovu, místodržícímu dosazenému Babyloňany, v Mispě (39,11 – 40,6). Gedeljáše však později zavraždili odbojáři v čele s Jišmaelem. Ti na útěku před babylónskou pomstou s sebou do Egypta odvečou i Jeremjáše (41-42). Prorok však svým soukmenovcům ohlásí zkázu Egypta, tedy i jejich zánik: Božímu soudu nešlo uniknout jinak než pokáním a podrobením (43-44). V Egyptě stopy proroka Jeremjáše mizí. Podle tradice ho tu odbojní uprchlíci ukamenovali.

JEREMJÁŠOVA KNIHA

Struktura knihy

Jeremjášův příběh a úděl se niterně proplétá s jeho službou a zvěstí, s knihou, která nese jeho jméno. I rychlý pohled na sled datovaných či datovatelných pasáží jen zvýrazní zvláštní povahu této zvěsti a knihy (všímejme si čísel kapitol): Jak jsme viděli, Jójášova panování se jistě týkají dva texty (Jr 1,1nn; 3,6), a snad i další pasáže (z Jr 1-20). K Jójachazovi se výslovně vztahuje jen jeden výrok (22,10-12). Ze začátku Jójakímovy vlády určitě pochází kázání v chrámu (26,1nn), čtvrtého až pátého roku jeho kralování pak Jeremjáš vyslovil kázání o kalichu (25,1nn) a kázání proti Egyptu (46,1nn), odehrály se události kolem spáleného a znovu napsaného svitku (36,1-8; 45,1-5; 36,9nn). Jójakímova syna Jójakína, který byl po třech měsících na trůnu odvečen do Babylóna, se týká jedna báseň (22,10nn). Na začátku Sidkijášovy vlády pronesl Jeremjáš kázání o dvou koších plných fíků (24,1nn), střetl se prorokem Chananjášem a napsal dopis nešťastníkům odvečeným spolu s Jójakínem (27-29). Ve čtvrtém roce Sidkijášova panování nechal vhodit svitek do Eufratu (51,59nn). Z posledních dvou let Jeruzaléma a následujícího období pak máme poměrně detailní zprávu o Jeremjášově věznění, o koupi pole, o prorokově propuštění a následného únosu do Egypta (21,1nn; 37,1 – 38,12; 32-33; 38-44).

Pohybujeme-li se na časové přímce, musíme v kapitolách přeskakovat dopředu a nazpět (1 – 3 – 22 – 26 – 25 – 46 – 36 – 45 – 36 atd.). Je zřejmé, že kniha, jak před námi leží, nesleduje chronologickou linii dějin, nýbrž texty jsou řazeny podle jiného pořádku. Jakého? Biblisté předkládají různá řešení; žádné z nich však nedošlo obecného přijetí. Znalci sice v knize vyčlenili několik ucelených sbírek (14,1 – 15,4; 21,11 – 22,30; 23,9-40; 30-31; 46-51 aj.), celková struktura spisu však zůstává hádankou. Hádanka je o to obtížnější, že text antického překladu Bible do řečtiny, tzv. Septuaginta, je o něco kratší než text hebrejský, a také v řazení některých oddílů se liší (např. výroky proti národům, které naše Bible, vycházející z hebrejské předlohy, umísťuje jako Jr 46-51, následují v Septuagintě hned po Jr 25,13, po kázání o kalichu, z kterého má Jeremjáš napojit národy).

Je také nápadné, že závěr knihy (Jr 52) kopíruje poslední stránky 2Kr; a že vůbec nejmladší události, o nichž Jr referuje (52,31nn), se udály zřejmě až po prorokově smrti. Zápis Jeremjášových slov končí v Jr 51,64, tedy s událostmi roku 594; víme však, že Jeremjáš bude prorokovat ještě nejméně deset dalších let (např. Jr 30nn). Konečná skladba knihy je snad dílem zejména písařů Báruka či Serajáše (36,32; 45,1; 51,59nn).

Jednoduchou strukturu knihy nabízí Český ekumenický překlad:

- Výroky proti Judsku (1,1 – 25,38)
- O Jeremjášově činnosti a utrpení (26,1 – 45,5)
- Výroky proti pronárodům (46,1 – 52,34)

Jeremjáš je povolán, aby ohlašoval Izraeli Boží slovo, přičemž prorok se dostává stále více do centra dění a zvěsti, ať už jako mluvčí, resp. modlitebník, anebo jako hlavní postava vyprávění. V jádru knihy – a v jádru Jeremjášovy činnosti a utrpení – stojí zaslíbení obnovy lidu: Bůh ukončí zajetí, vysvobodí Izrael ze soudu a uzavře s ním „*novou smlouvu*“ (Jr 30-33). Kniha vrcholí druhou stranou této nadějně mince, a to Božím soudem nad nástrojem soudu, Babylónem

Jiný z návrhů členění (Joel Rosenberg) postuluje v knize koncentrickou strukturu. Jeremjášovo slovo soudu a milosti se týká Izraele i národů (1,5.10); prorok sám se stává součástí tohoto slova; přičemž samým jádrem jeho sdělení není odsouzení a bolest, nýbrž naděje a obnova:

- Historická hlavička (1,1-3)
 - Hospodinovo slovo (1,4)
 - Prorok národů (1,5-10)
 - Soud nad Izraelem (1-10)
 - Prorok vyhnán z Anatót (11,1 – 28,17)
 - Nová smlouva (29 – 31)
 - Prorokův návrat do Anatót (32 – 45)
 - Soud nad národy (46-51)
 - Prorok Babylóna (51-52)
 - Jeremjášovo slovo (51,59-64)
- Historický dodatek (52)

Další možná řešení ponecháme stranou. Ať je tomu se strukturou knihy jakkoli, je zřejmé, že směrem od obou okrajů ke středu se těžiště postupně posouvá...

- od (většinově) poetických výroků o Izraeli, resp. o národech (Jr 1-20 a 46-51),
- ke kázáním, proneseným (většinou) v próze, či k prozaickým vyprávěním o prorokovi, jejichž tématem je ohlašování, resp. uskutečnění Božích soudů nad Jeruzalémem (Jr 21-29 a 32-45),
- až k centrální zvěsti, přednesené formou poezie, o nové smlouvě, k tzv. „Knize útěchy“ (Jr 30-31).

Styl knihy

Nápadné pro Jeremjášovu knihu je právě toto prolínání literárních žánrů, přičemž próza její zvěst „uzemňuje“ v historických reáliích a v Jeremjášově životopisu, zatímco poezie svou metaforičností, obrazností překračuje rámec dávných dějin judského království a takřkajíc volá po nových významech v nových generacích čtenářů.

- V *poetickém* stylu tu narazíme na prorocké výroky různé povahy i délky (1,11nn; 2,1nn atp.),
- na modlitby (většinou nářky), resp. prorokovy rozhovory s Bohem (12,1nn; 15,10nn aj.).
- V *próze* jsou tu kázání, upomínající svým tenorem na Deuteronomium (7,1nn; 25,1nn aj.),
- vyprávění o Jeremjášových osudech (20,1nn; 26,1nn; 36-40),
- popisy jeho symbolických úkonů (13,1nn; 16,1nn; 18,1nn; 19,1nn atp.),
- podobenství (13,1nn; 13,12-14 aj.),
- dopisy (29,1nn).

Jako se v knize prolínají časy, poezie a próza, prorocství a prorokovy osudy, tak se vzájemně prostupují i hovořící hlasy. Je marné a neplodné - říká židovský biblista R. Alter - pokoušet se vyloupnout vlastní obsah Boží zvěsti z formy, jakou jí propůjčil prorok! Hospodin mluvil k lidu právě Jeremjášovými ústy; a byl to právě Jeremjáš, kdo k lidu (a k Hospodinu) mluvil. Ze slov knihy ne vždycky jasně vyplývá, zda mluví Hospodin, nebo Jeremjáš (5,19nn; 6,10nn; 8,18; 9,1.9; 13,17 aj.). Prorok je mluvčím, ale také prostředníkem Božím, ba prostředkovatelem jeho hněvu i lásky (6,11.27; 18,21nn aj.). Prorok se stává zvěstovatelem i znamením, a navíc reálným objektem, cílem Božího soudu i milosti (1,18n; 16,2nn; 32,1nn aj.). A jeho slovo nejen mluví či informuje, nýbrž také dělá a uskutečňuje to, o čem hovoří: usvědčuje a soudí, ničí, uzdravuje a obnovuje (1,9n; 5,14; 23,29 aj.). Jeremjáš je Božím poslem, ale také jakýmsi Božím „ztělesněním“; a podobně je mluvčím i ztělesněním Izraele.

Příznačné pro jeremjášovský styl je tedy vnitřní, výrazně emoční zaujetí. Prorok není neutrálním komentátorem, nýbrž stává se součástí Božího soudu – jakýmsi soudcem (1,10; 6,27; 11,20; 18,21nn aj.), ale i souzeným (1,15.18; 12,5; 16,2 aj.). Stává se také zaujatým mluvčím a přimlvcem lidu před Boží tváří (14,7-9; 18,20b aj.); přičemž otevřeně vyznává vlastní nejistotu, vznáší osobní protest proti svému údělu: Tyto Jeremjášovy nářky (11,18-20; 12,1-4; 15,10-18; 20,7-18) jsou asi nejoriginálnějším rysem knihy. Žádný jiný biblický autor, resp. žádná jiná biblická postava – snad kromě Jóba a Davida – nedává tak otevřeně najevo (negativní) hnutí svého nitra. Ovšem i Hospodinova slova jsou plná niterné vášně! Bůh nejen usvědčuje, hrozí či vynáší suverénní rozsudky; také usiluje najít porozumění lidu, připomíná mu detaily ze společného příběhu (2,2nn), klade mu otázky (2,14nn), argumentuje Písmem, příklady ze života, dějin, přírody (3,1nn; 2,32; 2,11; 8,7), vyjadřuje bolest, ba bezradnost nad lidem (3,19; 13,17), ale i bolest nad vlastními soudy (4,19nn; 9,9n.16n), dokonce nařká nad sebou samým (9,16n).

JEREMJÁŠOVA ZVĚST

Jeremjáš zvěstuje Boží soudy – v podobě babylónského vpádu a zajetí - nad nevěrným, neposlušným, nekajícím Izraelem. Ovšem ohlašuje také naději obnovy – ve lhůtě sedmdesáti let -, založenou jediné na Hospodinově lásce k Izraeli.

Biblické kořeny

Základním rámcem Jeremjášovy zvěsti je *smlouva* ze Sinaje, resp. událost exodu. Hospodin je Bohem Izraele, protože si ho vykoupil z Egypta a zavázal se mu, resp. zavázal si jej, a to smlouvou. Hospodin se dovolává vzpomínky na záchranu z otroctví (2,14), pouštní putování (2,2n), přikázání Desatera (7,9), na Mojžíšovy přímlyvy (15,1), na dar zákona a smlouvy (31,31n). Připomíná i další události z izraelské historie (7,12nn; 15,1; 23,5n; 31,15.35n).

Biblisté si všímají podobnosti s *Ozeášovou* zvěstí. Prorok Ozeáš byl zřejmě první, kdo jazyk exodu – jazyk vykopení, smlouvy, přikázání – přeložil do jazyka manželské lásky (Oz 1-3): Porušování závazků, neposlušnost a nevíra ze strany Izraele se jeví jako partnerská nevěra. Hospodinovy soudy představují manželský rozkol, ba rozvod. Omilostnění je obnovením vzájemného vztahu. Také Jeremjáš používá těchto milostných a vztahových metafor (2,2n; 3,1nn; 16,2; 31,32; 33,11 aj.).

Pro Jeremjášovu zvěst je zásadní kniha *Deuteronomium*, která – či její části - je podle mnoha biblistů „*knihou zákona*“, nalezenou za Jóšijášovy reformy. Symetrie viny a trestu či podmíněnost daru země poslušností, jež se uplatňuje v Jeremjášově kázání (7,1nn; 18,1nn; 25,1nn aj.), je typická právě pro Pátou knihu Mojžíšovu (Dt 28-30). Prorocká zvěst však logiku Dt překračuje; jediným zdrojem záchrany nakonec bude Hospodinův soucit a smilování (3,1nn; 31,34; 33,8; 50,20 aj.). Nápadné jsou podobnosti s Mojžíšovou písní z Dt 32 (Jr 2-3). Jeremjáš je prorokem jako Mojžíš (Dt 18,15-19): zdráhá se přijmout Boží povolání (1,6n; 17,16), stojí před keřem (1,11), je nositelem Božích slov, na nichž závisí život i smrt (1,9), ohlašuje podmínky smlouvy (31,31nn), přimlouvá se za lid a pře se s Bohem (7,16; 18,20 aj.).

Hospodinova vláda: soud i spasení

Podle starozákonníka W. Brueggemanna je jádrem jeremjášovské zvěsti Boží suverenita, Hospodinova nesrovnatelnost, a to tváří v tvář Izraeli, ale i pronárodům, jmenovitě Babylónu (10,6nn; 50,44n). Hospodin je svrchovaný Pán národů (18,1nn); dává je do rukou tomu, koho sám vybere – tehdy tedy Nebúkadnesarovi (25,15nn; 27,6) -, a zase ho sesadí, překročil-li určené hranice (50-51). Jeho moc se projevuje v soudu i ve spáse, v soudu babylónského zajetí a ve spáse v podobě pádu Babylóna anebo izraelského návratu domů.

Hospodinovu suverénní vládu – v soudu i spáse – popisuje Jeremjáš několika obrazy, např.:

- Hospodin je **stvořitel** nebe i země (10,1-16; 27,4-7; 32,17 aj.): On sám určuje řády a hranice svého díla (5,22-24; 30,20n; 31,35n aj.). Izrael však porušuje řády, které mu Hospodin stanovil, takřkajíc na sebe bere zvířecí podobu; svým hříchem narušuje i řády samotného stvoření (5,22-24; 5,7n; 8,7; 2,7; 3,19n). Proto se sám Stvořitel v soudu obrací i proti stvoření; jako by je navracel před první den počátku (4,23-26). Spása naopak vychází z Boží věrnosti svému stvořitelskému dílu a spočívá také v obnově krajiny, života, země (31,5.12.35nn; 33,12nn).
- Hospodin je spasitel Izraele i národů (1,10; 46-51), Pán, **dárce smlouvy** a zákona (2,2n aj.). Izrael však své závazky porušil (2,20; 5,5; 7,1nn), a tak hrozí nepředstavitelné - že i Hospodin odstoupí

od smlouvy (14,21). Svou moc, kterou projevil ve spáse exodu, Bůh obrátí proti Izraeli (21,3nn), vyhlásí válku svému městu (4,6; 5,15n; 21,5), jeho nástrojem přitom bude Babylón (15,15nn). Bůh se však brzy – do sedmdesáti let (25,11n; 29,10) - navrátí a svou smlouvu s Izraelem obnoví, ba s dávnými zákony mu daruje smlouvu novou: nové srdce, odpuštění hříchů, obnovu vzájemné lásky (30-33; zvl. 31,31nn).

- Hospodin je dárce života, **lékař** Izraele. Nyní je ovšem Izrael bolestivě poraněn svým vlastním hříchem a Božím soudem. I prorok – anebo snad sám Hospodin? – nese s nářkem tyto rány (8,18 – 9,3; 14,19; 15,18). A Hospodin jakoby snad ani nemohl poskytnout léčbu. Jednou ji však lidu poskytne (30,12nn).
- Hospodin se, jak už bylo řečeno, představuje také jako **manžel** Izraele, manžel nyní podvedený, smutný, rozhněvaný, ba násilný, vyhlízející smíření se svou milovanou (2,1n; 3,1nn; 31,32). Právě tento Boží hněvivý smutek a palčivý stesk lásky jsou jedním z hlavních rysů Jeremjášovy knihy.

V čem tehdy spočíval Boží soud, je zřejmé: v obléhání a válečných útrapách, v porobě a zániku izraelské státnosti i bohoslužby – Bůh se zříká svého chrámu (7,1nn aj.) -, v sedmdesáti letech vyhnanství. Jak má vypadat **obnova** lidu?

- Nejskromnější verzí spásy je prosté **uchování života** pozůstatku lidu buď přímo v zemi, anebo v zajetí (24,1nn; 29,1nn; 45,1nn).
- Spása ovšem také spočívá v **návratu** ostatku z babylónského zajetí, v návratu, který bude obdobou a reprízou dávného exodu z Egypta (23,7n; 24,1nn; 29,1nn; 30,1nn).
- Tento obrat přinese obnovu života v zemi, uzdravení krajiny, rekonstrukci chrámu, bohoslužby, levitského kněžstva, ale také obnovu politických institucí (30,1 -33,26; srov. 52,31nn). Hospodin daruje Izraeli dobré pastýře a na davidovském trůnu dokonce usedne spravedlivý **král** (23,1-8).
- Druhou stranu této spásné mince je **soud nad Babylónem**. Izrael dojde spásy prostřednictvím pádu Babylóna; zvěstovateli, ba prvními vykonavateli tohoto soudu jsou proroci a písaři (50,1 – 51,64; 1,10).
- Pramenem spásy v jejím různém zabarvení – a srdcem Jeremjášovy knihy – je ovšem **dar nové smlouvy**, spočívající v obnoveném daru sinajského zákona, v jeho zápisu do srdcí, v odpuštění hříchů a v osobním poznání Hospodina (31,31nn); stejně tak ovšem v obnově davidovského království a levitské bohoslužby (33,14nn). Obrat totiž nelze očekávat od izraelské kajicnosti, člověčí srdce je nenapravitelné (13,23; 17,1nn aj.), tak převrácené, že i ze slov zaslíbení se mu stávají slova soudu. Co tedy nezmůže prorok a jeho slovo, to zmůže přímo Hospodin, kvůli sobě samému (14,7n): on sám obnoví ducha Izraele.

Jeremjáš a jeho Bůh

Na závěr tohoto úvodu do četby knihy proroka Jeremjáše se musíme ještě jednou alespoň stručně dotknout již zmíněného úzkého vztahu Boha a jeho proroka. Hospodin totiž světu vládne – v soudu i milosti – jmenovitě a obzvláště svým slovem: Jeremjáš byl vyvolen, posvěcen a povolán za proroka Izraele i národů (1,5), aby – jak zní úvodní shrnutí Jeremjášova úkolu– „rozvracel a podvracel, ničil a bořil, stavěl a sázel“ (1,10). Jak může prorok dělat toto Boží dílo (31,28)? Právě slovem, které vyřizuje od Hospodina: toto slovo nejen ohlašuje, varuje, usvědčuje či láká, nýbrž přímo soudí a trestá, ale také uskutečňuje Boží dílo obnovy (5,14; 6,27; 23,28n; 25,15nn; 31,33n). „Prorok, ve své osobě i ve své knize, představuje způsob, jímž Hospodin vykonává vládu nad městem,“ shrnuje W. Brueggemann.

Jeremjáš se tak chtě nechtě dostává do středu dění a prorocká služba na něj doléhá jako neúnosné břímě. Stává se obětí pomluv, intrik, věznění, týraní. Střetává se s (falešnými) dvorními a chrámovými proroky (5,31; 6,14nn; 8,11n; 14,14; 23,9nn; 28,1nn; 29,21nn). Střetává se ale i se svým strachem, únavou, pochybností, s nechutí. Střetává se přímo se svým Bohem: obtížný úkol by nejraději setřásl, chce zemřít; dokonce Hospodina obviňuje z podvodu a násilí vůči své osobě (15,18; 20,7; srov. 12,1-4; 15,10nn; 17,14-18; 18,19nn; 20,7-12.13-18).

V těchto Jeremjášových výkřicích takřkajíc tluče srdce knihy a její zvěsti. „*Kvůli Hospodinu, kvůli jeho slovu*“ je prorok bolavě osamocený - jako je osamělý Izrael, jako je opuštěný Bůh sám! Už jsme viděli, že není vždy jednoznačně jasné, kdože nařiká nad svým údělem, či kdo pláče nad tvrdostí Izraele a jeho zánikem: zda Jeremjáš, anebo Hospodin. A snad to ani nemá být jednoznačně zřejmé (srov. 4,19-21; 6,10nn; 9,1.9n). Jako je Jeremjáš plný Hospodinova hněvu a bolesti (6,11), tak je i Hospodin plný jeremjášovského zklamání, hněvu, stesku (2,5.29n; 3,1.19; 4,19; 8,23; 9,9.16n aj.). Vyjevuje se tu před námi Bůh lidí, který mluví jako Bůh *lidský*? A který *sám o sobě* takto mluví...

Na jedné straně Suverén (10,6nn), na druhé straně Bůh, který o sobě dává opakovat, že mu lidské emoce nejsou cizí. Zraňující a zraněný, *lidmi* zraněný Bůh! Dotýkáme se tu v Božích slovech tajemství, před kterým je spolu s moudrými písmáky dlužno umlknout... a naslouchat těm slovům a pokorně je slabikovat, neopouštět jejich úzké cesty: Že by Hospodin nebyl onen nepohnutý, neproměnný „bůh filosofů“, jak říká Pascal?! Že by se zde – v osobě Jeremjáše a v Hospodinových slovech – ohlašovalo tajemství Božího vtělení, *Božího lidství* (J 1,14)?!

JEREMJÁŠ A NOVÝ ZÁKON

Naše kniha nehraje v Novém zákoně tak nápadnou roli, jako např. proroctví Izajášovo nebo Žalmy. Jeremjášova osoba je však jistě jakýmsi předobrazem apoštola Pavla (Jr 1,5; Ga 1,15n; 1K 15,8n; Sk 9,15n). Ježíš sám cituje z Jr, když ospravedlňuje svou očištnou akci v chrámu (Mt 21,13: Jr 7,11 + Iz 56,7; srov. J 2,19-22).

Evangelista Matouš cituje z Jr, když chce biblicky osvětlit smutné události vraždění betlémských dětí (Mt 2,18: Jr 31,15). Kombinovaným citátem z Jr a Za vysvětluje Jidášův konec (Mt 27,9: Za 11,13 + Jr 32,6-9; 18,1-2).

Jeremjášovské očekávání „*nové smlouvy*“ se promítá do slov ustanovení Večeře Páně (L 22,20 aj.), a vůbec do apoštolského porozumění Kristovu dílu, resp. do porozumění vztahu tohoto zvláštního, nového díla ke starým smlouvám Izraele (Žd 8,8-12).

Učedníci zmiňují, že někteří současníci považovali Ježíše za vzkříšeného proroka Jeremjáše (Mt 16,14). Pronásledovaný a zápasící Jeremjáš, prorok pokání a soudu, kazatel Božího kralování a lásky, je Pánu Ježíši vůbec v lecčems podobný (Mt 2,13nn; 4,17; 26,14-16; 27,46 atp.).

Datum	Ráno	Večer	Kázání a biblické studium
4. 3.	1,1-19	2,1-13	Jr 1,1-10: Povolání Jeremjáše
5. 3.	2,14-31	2,32 - 3,5	
6. 3.	3,6-18	3,19 – 4,8	
7. 3.	4,9-31	5,1-19	
8. 3.	5,20 – 6,9	6,10-30	Jr 5,20-31: Zločin a trest
9. 3.	7,1-15	7,16 – 8,3	Jr 8,4 – 9,23: Hospodinův zápas
10. 3.	8,4-23	9,1-15	
11. 3.	9,16-25	10,1-16	
12. 3.	10,17-25	11,1-17	
13. 3.	11,18 – 12,6	11,7 – 13,11	
14. 3.	13,12-27	14,1-10	
15. 3.	14,11-22	15,1-9	Jr 14,11-22: Reakce na Boží soudy
16. 3.	15,10-21	16,1-21	Jr 15-20: Prorokův zápas
17. 3.	17,1-18	17,19-27	
18. 3.	18,1-23	19,1 – 20,6	
19. 3.	20,7-18	21,1-14	
20. 3.	22,1-19	22,20-30	
21. 3.	23,1-22	23,23-40	
22. 3.	24,1 – 25,14	25,15-38	Jr 24,1-10: Soud a milost
23. 3.	26,1-24	27,1-22	Jr 29,1-32: Pokoj pro současnost i budoucnost
24. 3.	28,1-17	29,1-20	
25. 3.	29,21-32	30,1-24	
26. 3.	31,1-14	31,15-26	
27. 3.	31,27-40	32,1-15	
28. 3.	32,16-25	32,26-44	
29. 3.	33,1-26	34,1-7	Jr 33,1-16: Bohatství spásy
30. 3.	34,8-22	35,1-19	Jr 36: Moc a slabost Božího slova
31. 3.	36,1-20	36,21-32	
1. 4.	37,1-21	38,1-28	
2. 4.	39,1-18	40,1-16	
3. 4.	41,1-18	42,1-22	
4. 4.	43,1-13	44,1-14	
5. 4.	44,15-30	45,1-5	Jr 45: Boží pastorec
6. 4.	46,1-24	46,25 – 47,7	Jr 46: Hospodin a národy
7. 4.	48,1-27	48,28-47	
8. 4.	49,1-22	49,23-39	
9. 4.	50,1-20	50,21-30	
10. 4.	50,31-46	51,1-19	Jr 50,33-44: Přelíčení s nepřitelem
11. 4.	51,20-40	51,41-64	
12. 4.	52,1-30	52,31-34	Jr 52,24-34: Život navzdory smrti

Biblické studium 1: Povolání Jeremjáše

4. - 7. března (Jr 1,1-10)

Hospodin, soudce a spasitel, vládne Izraeli, ale i jiným národům a královstvím. Vládne jim mj. svým slovem. A to i slovem kněžského synka Jeremjáše.

1. Nadpis knihy (1,1-3): prorok – místo - čas

2. Povolání proroka (1,4-10): vyvolení (v4n) - námitka (v6) - ujištění a zmocnění (v7-10)

- **Kontext:** Nadpis – „*Slova Jeremjáše...*“ (v1-3) – ukotvuje výroky a příběhy knihy Jr v čase a prostoru. Prorok pochází z Anatót nedaleko Jeruzaléma (11,21; 32,6nn; 37,11n), je kněžského původu, možná ovšem z rodiny chrámu i dvoru vzdálené (1Kr 2,26; nebo 2Kr 22,4.8?). Datum Jeremjášova narození je neznámé, za proroka byl ale povolán roku 627-6, nejspíš ještě v době dospívání. Jeho činnost pokrývá dobu panování reformátora Jóšijáše a jeho bezbožných synů Jóachaza a Jójakíma, vnuka Jójakína a syna Sidkijáše, dobu babylónské expanze a postupného zániku davidovského státu (2Kr 22-25): Jeremjáš tyto vnitropolitické a geopolitické události prorocky vysvětluje jako Boží jednání s Izraelem a s národy (v5c.9a). K dobovým dějinám Blízkého Východu doby, k panování posledních judských králů, ale i k uspořádání knihy Jr srov. úvod k materiálu.
- **Povolání k úkolu:** Povolání Jeremjáše se podobá povolání jiných Božích sluhů (např. Ex 3n; Sd 6; 1S 3; 1S 16; Iz 6; L 5; Sk 9). Na vyvolení k prorockému úkolu, suverénní z Boží strany (v4n; srov. Ga 1,15n), reaguje Jeremjáš námitkou - neví, jak a co mluvit (v6; srov. Ex 4,10; Mt 21,15n; 1Tm 4,12). Hospodin však Jeremjáše ujišťuje - stačí být poslušný, Bůh bude s ním (v7n; 15,19nn; 23,13; srov. 1,17nn) – a zmocňuje ho darem svého slova (v9n; 5,14; 15,19; srov. Iz 6,6n; Ř 1,1-6). Jeremjášova námitka „*jsem chlapec*“ (v6) logicky navazuje na formulaci o vyvolení - je řeč o narození (v5). Boží vyvolení ke službě překračuje přirozené vize, možnosti a lidské plány (v5n; srov. Ž 139,1-4.13-16; Ř 8,28-30; 9,11n). Bůh Jeremjáše „*uhnětl*“ jako Adama a jako Izraele ho „*vyvedl*“ (v5; srov. Gn 2,7; Ex 3,12 atp.) a „*vysvobodí*“ (v8; srov. Ex 3,8; 6,6 aj.): odehrává se tu jakoby nové stvoření a nový exodus. Právě tohoto „*chlapce*“ Bůh „*poznal*“, „*posvětil*“, „*dal*“, „*poslal*“, „*přikázal*“ a „*ustanovil*“ za Božího posla v čase zásadní krize Izraele i celého světa, ba Hospodina samého.
- **Obsah a dosah úkolu:** Chlapec Jeremjáš je povolán za „*proroka*“ – tj. Božího mluvčího -, a sice v lidu Izraele, tváří v tvář judským králům (v2n), ale i pro jiná království a národy (v5c.10a; srov. Jr 13,1nn; 25,15nn; 46-52). Jeho úkol – a úkol knihy Jr – je programově shrnut ve v10: čtyři slovesa destrukce označují usvědčující, kárající, soudný aspekt – s cílem pádu Jeruzaléma (srov. Jr 37-40); čtyři slovesa rekonstrukce přinášejí naději obnovy – návratu ze zajetí a nového začátku (srov. Jr 30-34). Jinde v Jr je podmětem těchto a podobných sloves Hospodin (srov. 18,7.9; 24,6; 29,5; 31,28; 32,41; 42,10; 45,4). Zde je jejich vykonavatelem sám prorok (v10; srov. 5,14; 6,11.27; Iz 6,9n). Jak může Jeremjáš podvracet a zas budovat celá království? Bůh tu vládne a jedná svým slovem (v9; 23,28n), resp. skrze dopady důvěry, nebo nevěry vůči svému slovu. Prorok osobně – svými slovy, ale svým údělem - se tak ocitá ve středu Božího jednání a utrpení v Izraeli (1,15n.17-19).
- Společnému studiu Jr doporučujeme předeslat přehled o dějinném kontextu a zvláštnímu uspořádání knihy. Úvodní verše umožňují ptát se na specifický úkol Jeremjášův ve své době, ale i na povahu Božího jednání se světem obecně. Nejsme proroky ve smyslu Jeremjášova povolání, náš život naopak závisí na postoji vůči (i Jeremjášovu) biblickému slovu; a přece smíme v úvodu k Jr nacházet ujištění i pro sebe a své úkoly.

Biblické studium 1: Povolání Jeremjáše

4. - 7. března (Jr 1,1-10)

Hospodin, soudce a spasitel, vládne Izraeli, ale i jiným národům a královstvím. Vládne jim také svým slovem. A to i slovem kněžského synka Jeremjáše...

Podněty ke studiu a diskusi

- Připomeňte si, jaké byly historické okolnosti – v Izraeli, ale i na celém Blízkém Východě - působení proroka Jeremjáše.
- Co Jeremjášovi bránilo přijmout prorocké povolání?
- Čím omlouváme své váhání uprostřed úkolů?
- Jakými argumenty Hospodin přesvědčuje Jeremjáše?
- Co si z Božích ujištění můžeme vzít my?
- Jr 1,10 shrnuje Jeremjášův životní úkol a smysl celé knihy. Jaký je úkol Božího slova tehdy a dodnes? Jak se to děje?

Kázání 1: Zločin a trest

8. března (Jr 5,20-31)

Bůh připomíná staletý hřích Izraele: pošetilost a absenci Boží bázně, podvody a odpírání práva. Vynáší soudy: sama země se lidu vzepře, sám Bůh se proti němu postaví. A přece Bůh ještě hledá aspoň náznaky pokání.

1. Lid a jeho Stvořitel: výrok proti hloupé bezbožnosti (5,20-25)

2. Lid a jeho slabí: výrok proti hamižnému bezpráví (5,26-31)

- **Obsah:** Jde o dva výroky (v20-25 a v26-31), z nichž každý vydá na samostatné kázání. Lze je ale pojmout společně; popisují pak dvě strany téže mince: Dva základní projevy *Boží péče* o Izrael (stvořitelství dar země, exodický dar zákona), dva *hříchy* lidu (ve vztahu k Bohu absence víry, ve vztahu k lidem absence zákonnosti) a dvě základní perspektivy *soudu* (narušení pozemského dobra ze strany lidí, trest ze strany Boží).
- **Struktura:** Výroky spojuje otázka viny a trestu. Jsou provázány dvěma rétorickými otázkami podobné struktury (v22a.29): první otázka → „výrok *Hospodinův*“ → druhá otázka, uvedená „*zdalipak*“. Opakuje se pojem „*dům*“ (v20.27) a „*překročit*“ (v22b.28). Oba výroky ale vykazují zřetelnou vlastní organizaci:
Ve výroku v **5,20-25** jsou řídicími pojmy „*slyšet*“ (v20n), „*bát se*“ (v22.24), „*srdce*“ (v21 „*bez srdce*“, v23.24), významové pole „*moře*“ a „*deště*“ (v22b.24b). Oddíl lze rozdělit na a) v20-22, b) v23-24 a c) v25. V úsecích a) a b) se nejprve diagnostikuje „*srdce*“ (v20n: hloupá zaslepenost; v23-24a: přelétavá vzpurnost); následuje obvinění z chybějící bázně (v22a; v24b); a uzavírá se zmínkou Boží stvořitelství (v22b: ochrana před ohrožením ze strany moře; v24b: pravidelný dar dešťů a žní). Oddíl b) o nezkrotné izraelské vzpurnosti kontrastuje s oddílem a), který vrcholí popisem moře, jehož zpurnost Bůh krotí. To vše v c) v25 vrcholí rozsudkem: absence bázně Boží, resp. lidská vzpurnost, nejen kontrastuje s poddajností stvoření, ale vůbec narušuje stvořitelství řádu - zde zejména dary deště a úrody (14,1nn; srov. 4,22-28; 33,10; Lv 18,28).
Výrok v **5,26-31** je ohraničen pojmem „*můj lid*“ (v26.31). Začíná metaforou čizmy, znázorňující hamižnost (v26-27a), pokračuje popisem sociálních poměrů, ztvrdlých hrabivostí (v27b-28), a ústí do ohlášení Božího trestu (v29). Vše se uzavírá diagnózou příčin v zálibě lidu v neřádné vládě a upozorněním na trest (v30n).
- **Argumentace:** Hospodin přímo oslovuje lid (v21n.25; v31c), ale také o něm vypráví (v21b.23; v26nn). Komu? Lidu, snad národům, prorokovi, budoucím čtenářům; snad i sobě samému. Hospodin suverénně vyhláší diagnózu (v20n.23n; v26-28.30n) a soudní rozhodnutí (v25; v29.31c); ovšem také argumentuje (racionálně ve prospěch bázně: v22.24; drsnými metaforami proti bezpráví: v26nn). Dokonce klade rétorické otázky (v22; v29.31c): jako by hledal souhlas lidu či proroka (nebo sebe sama?) s oprávněností svých soudů. Jako by pomocí popisů a výnosů, argumentů a hrozeb, jakkoli tolikrát oslyšených, Hospodin přece jen ještě usiloval vzbudit aspoň počátky bázně a lidskosti.
- **Ke zvěsti:** Hospodin je Stvořitel: ochránce před živly (Jb 38), dárce života a pečovatel (31,35; 33,25; Gn 8,22). Je strážce práva a ochránce slabých (7,6; 22,3; Ex 22,21; Dt 10,18; 14,29). Izraeli umožnil bezpečný život. Používání těchto darů - země a exodu, dostatku a společenství - ovšem střeží: je soudce. Absence poznání Božího díla a bázně před Bohem, jako i lstivá chtivost majetku a bezohlednost vůči slabým jsou projevem nevděku. Hřích je neposlušností zákona i vybočením z řádů stvoření (Ř 1,18nn). Nevděk a chtivost ubližují bližním i stvoření; a znevažují Dárce. Úpadek a soud jsou už neodvratné: formou výzev a výtek, racionálních argumentů, ale i otázek, jež hledají srozumění a souhlas ze strany souzených i čtenářů (v22: ano, budeme se tě bát; v29: ano, zasloužíme si trest), však Hospodin jakoby Izraeli dával ještě šanci. Ba jakoby Hospodin sám hledal poslední jistotu o svých rozhodnutích; jako by si ukládal zdrženlivost (2,17; 3,19; 9,1; Oz 11,8).
- **Možná bohoslužebná čtení:** Ž 51,3-12; L 19,1-10; Ř 2,1-4.

Biblické studium 2: Hospodinův zápas

9. – 14. března (Jr 8,4 – 9,23)

Lid se Hospodinu zpronevěřil zarputilou nevěrou vůči jeho slovu; vůči sobě navzájem se lidé provinili klamem. Hospodin bude svůj lid po právu soudit. Ovšem není to tak jednoduché.

1. Nemoudrost neřádných (8,4-12)

2. Zpustošení (8,13-17)

3. Bolest nad nekajícími (8,18-23)

4. Klam a sebeklam nekajících (9,1-5)

5. Zpustošení (9,6-15)

6. Moudrost kajících (9,16-23)

- **Téma:** Celek je zářimován otázkou *moudrosti*: nemoudrost spočívá v nevěře vůči Božímu zákonu (8,8n; 9,11n), moudrost ve známosti Boha (9,6.22n). Oddílem se vine obžaloba z *prolhanosti* (8,8.10; 9,1-5.7.22) a lživých příslibů *pokoje* (8,11.15; 9,7), obrazy *přírody* a *zpustošení* (8,7.10.13.16; 9,9-15.21), líčení soudu coby *sklizně* (8,13.16.20; 9,21), neléčených *ran* (8,11.15.21n) či *otravy* (8,13.17; 9,14); vracejí se zmínky o nářku (8,18.23; 9,9.16-19). Vina Izraele je očividná, leč popíraná (8,12; 9,14), resp. přiznaná pozdě (8,14.19; 9,18.20). Bůh se chystá soudit (8,10.13.16n; 9,8nn.20n); nad svým lidem – i sám nad sebou – ale naříká (8,18.21-23; 9,1.9.16n). Právě tyto Boží nářky jsou nejnápadnějším rysem oddílu.
- **Trpící Bůh:** Bůh tu mluví i jedná svrchovaně, spravedlivě, dle práva; zároveň však – svými otázkami (8,4n.22; 9,1.8.11), pečlivostí (8,6; 9,6) a nářky (8,11.18n.21-23; 9,9n.16n) – dává najevo takovou míru soucitu, vyčkávavé shovívavosti, vášně, ba (tělesné) solidarity (8,21), že klasičtí vykladači tu vidí *antropomorfní* (lidské představivosti a didaktickému záměru uzpůsobená) vyjádření: ve skutečnosti Bůh takto lidský být nemůže. Už někteří antičtí rabíni (a nově např. A. J. Heschel) i někteří současní křesťanští biblisté (W. Brueggemann aj.) zde naopak vidí autentický projev Boha (em-patického, ba sym-patického), který je jiný než aristotelský bůh nepohnutý. A který je na cestě ke vtělení v Ježíši (J 1)!
- Oddíl lze rozdělit do svébytných pasáží, z nichž každá má svou strukturu a rozvíjí své téma. V některých ohledech jsou oddíly vzájemně kontrastní:
 - 8,4-12:** Rámec tvoří úsloví „*praví Hospodin*“ a zmínka o pádu Izraele (v4.12). Bůh připomíná lidské a přírodní řády či zákonitosti (v4.7a) a podivuje se nad neřádem izraelské nemoudrosti (v5-7), spočívající v nevěře vůči Božímu zákonu (v8n) a v lehkovážném, v posledku bezohledném sebeklamu (v11).
 - 8,13-17:** Rámec tvoří úsloví „*výrok Hospodinův*“ (v13.17). Bůh aktivně ničí svou zemi i lid (v13.17).
 - 8,18-23:** Vůdčím pojmem je „*dcera mého lidu*“ (v19.21.22.23; srov. 8,11; 9,6), tématem je nářek lidu (v19), a zejména nářek Boží nad bolestí nekajícího a souzeného Izraele. Jako by byl Hospodin bezmocný, bezradný, sám obět neléčených hříchů a nekončících soudů, zraněný Pán svého lidu (v18.22.23).
 - 9,1-5:** Oddílem se prolíná téma lži. Hospodin váhá – a oslovuje i proroka -, zda nemá takový lid opustit (v1.5).
 - 9,6-15:** Pasáž se odvíjí od žaloby a otázky, v níž Bůh jakoby žádá potvrzení oprávněnosti svých rozsudků (v6-8), přes Boží nářek nad zemí (v9n), k údivu nad hloupostí lidu, nad údělem země (v11), až k rozsudku, nyní rozhodnému a smluvně zdůvodněnému (v12-15).
 - 9,16-23:** Hospodin na začátku svolává „*moudré*“ plačky, „*ať bědují nad námi*“ (v16n) – snad nad Hospodinem a prorokem, či lidem? -, aby v závěru zodpověděl otázku pravé moudrosti (v22n).
- Doporučujeme vybrat některé z těchto oddílů a zodpovědět otázky izraelské viny, Božích soudů, lidské reakce na Boží soudy, ale zejména otázku reakce Boží. Jaký je podle těchto textů Hospodin? Jací jsme my?

Biblické studium 2: Hospodinův zápas

9. – 14. března (Jr 8,4 – 9,23)

Lid se Hospodinu zpronevěřil nevěrou vůči jeho slovu; vůči sobě navzájem se lidé provinili klamem. Hospodin bude svůj lid po právu soudit. Ovšem není to tak jednoduché...

Podněty ke studiu a k diskusi

- Rozdělte si mezi sebou některé z následujících biblických oddílů a hledejte odpovědi na tyto otázky:
 - Jak se provinil Izrael?
 - Jak Izrael reagoval na Boží soudy?
 - Jak Bůh reagoval na hřích Izraele? Jak reagoval na své soudy?
 - Jaký je náš Bůh?
 - Jací jsme my?

- Jr 8,4-12

- Jr 8,13-17

- Jr 8,18-23

- Jr 9,1-5

- Jr 9,6-15

- Jr 9,16-23

Kázání 2: Reakce na Boží soudy

15. března (Jr 14,11-22)

Boží soudy se blíží. Proroci dávají lidu falešné naděje – a zahynou jako lháři. Bůh nařiká nad zánikem svého lidu – a nenachází útěchu. Jeremjáš obhajuje lid – a předkládá Soudci slova izraelského pokání.

1. Odpověď proroků: bagatelizace (14,11-16)
2. Odpověď Boží: nářek (14,17n)
3. Odpověď Jeremjášova: obhajoba (14,19-22)

- **Oddíl:** Oddíl je součástí kázání o suchu (14,1 – 15,21). Jako v našem úseku, zazní i v tomto kázání slovo o *marnosti přímlyvu* (14,11; srov. 15,1), *rozsudek* (14,11-16; srov. 14,2-6.10; 15,1-9), *Boží nářek* nad lidem (14,17n; srov. 15,5), *slova pokání*, snad Jeremjášova zástupná či očekávaná od lidu (14,20-22; srov. 14,7-9) a *Jeremjášova námitka* (14,19n; srov. 15,10.15-18). Tématem kázání je vedle ohlášení sucha (14,1.22) také otázka správné reakce na Boží soudy: Bůh reaguje nářkem; proroci, s nimiž se Jeremjáš trvale střetává, reagují popřením krize (srov. 1,18n; 2,8; 5,12n.31; 18,18; 26,11nn aj.); Jeremjáš se za lid modlí.
- **Struktura:** Oddíl lze rozdělit na tři části podle reagujících osob: 1. proroci, kteří podávají lidu opium míru bez pokání (v11-16), 2. Bůh, soudce, jenž nařiká nad raněným lidem (v17n), 3. prorok, který hledá v Bohu naději a kaje se místo lidu (v19-22). Každý pododdíl by vydal na vlastní kázání; jsou ale propojeny tématem reakce na soud a pojmy „dobro“ a „pokoj“ (v11.13.19), „prorok“, „prorokovat“ (v13-16.18), „meč“ a „hlad“ (v12n.15n.18), „nadít se“ (v19.22); a představou vody, slz, deště (v16.17.22) či bití a ran (v16.17.19). Tři části nabízejí tři různé perspektivy téhož dění; a ve své vzájemnosti odhalují různá napětí, v tomto dění ukrytá.
- **Napětí:** a) Střetává se tu Jeremjášovo poselství o blízkém soudu – o „meči a hladu“ (v12n) - se zvěstí proroků o „pravém pokoji“ (v11-16). Proroci se mohli dovolávat izajášovských slibů (Iz 39,8; srov. Jr 33,6), přesto je klame jen vlastní srdce (v14) a právě „mečem a hladem“ spolu s oklamaným lidem padnou (v15n).
b) Bůh „vylije“ na lidi „jejich zlo“ – v podobě „meče a hladu“ (v16). Současně lidu říká (v17n), že při pohledu na důsledky soudu - na „skolené mečem“ a „zesláblé hladem“ - nemůže ustát v pláči nad „nevyléčitelnou ranou“. Ta – jakoby bez Božího přičinění, jakoby neprávem - zdrtila Izrael, který tu Bůh překvapivě nazývá „pannou, dcerou mého lidu“ (vs. 2,21nn; 3,1nn.11nn). Bůh je suverénní ve své spravedlnosti a spravedlivý ve své suverenitě (10,6nn; 12,1). Přesto nad vinným lidem nařiká jako nad nevinným; suverenita je těžké břímě.
c) Jeremjáš tu (v19) – mluví on? – naopak otevřeně pojmenovává toho, kdo Izraele bije. Snad se dovolává Božího soucit, o němž Hospodin mluví (v17n). Jako by se Jeremjáš ve své otázce stavěl za zvěst falešných proroků, za přísliby „pokoje“ a „dobra“ (v13.19).
d) Jeremjáš – pokud je tu mluvčím (v19-22) – se modlí „za dobro lidu“ a činí zástupně pokání, přestože mu to Hospodin zapověděl, resp. přestože mu řekl, že každá přímlyva je marná (v11n; srov. 15,1; 21,1nn). Jeremjáš se (nejen) tady podobá Mojžíšovi a Kristu (Ex 32,7nn; L 23,34).
- **Přímlyva:** Jeremjáš ani Mojžíš v podobné kritické situaci nedbají Božích instrukcí (v11; Ex 32,7.10). Oba se dovolávají Boží cti a jména, věrnosti a smlouvy, moci a jedinečnosti (v21n; Ex 32,11-12a.13). Oba vyznávají hřích Izraele (v20; Ex 32,31n; 34,9). Oba se odvažují vyslovit nesouhlas s Božím úmyslem, ba užívají pro něj (jindy morálního) pojmu „zla“ (v19; srov. v16c; Ex 32,12). Oba v přímlyvě používají slov, jež běžně popisují pokání, resp. jež označují hřích (v21; Ex 32,12n). Zde jsou to (v21): „odmítnout, opovrhovat“ (23,17; Nu 14,11.23; 16,30; Dt 31,20; srov. Dt 32,19), „jednat opovržlivě“ (Dt 32,15; Mi 7,6; srov. Na 3,6), „porušit smlouvu“ (11,10; 31,32; Gn 17,14; Lv 26,15; Dt 31,16.20). Srov. také některé žalmy (10,1; 22,2; 77,8-11; 89,39nn aj.). Jeremjáš tak vstupuje do Božího vnitřního sváru (v16c vs. v17n). Zvěst soudu je zřetelná, je však „protržena“ Božím nářkem a Jeremjášovou láskou k lidu a k Božimu „jménu“, „trůnu“ a „smlouvě“ (v21).
- **Možná bohoslužebná čtení:** Ž 77,2-16; L 7,24-35; Jk 5,16.

Biblické studium 3: Prorokův zápas

16. – 21. března (Jr 15-20)

Jeremjášovy nářky patří k nejnápadnějším rysům jeho knihy. Jen málokterá biblická postava, otevírá natolik své nitro, jen málokdo se s takovou vehemencí pouští do zápasu se svým lidem - a v jeho prospěch -, ale i s Bohem.

- **Jeremjášovy nářky:** Typická pro Bibli je „dialogická struktura“. Bůh nejen přikazuje či zaslubuje; také hledá lidské srozumění, bere na sebe lidský úděl (soucitem, solidaritou; vtělením). K Božímu slovu v Bibli patří lidské činy, otázky, vpády: Abraham, Jákob, Mojžíš, žalmisté, Jób jsou – svou vírou, přímluvami, nářky - spolutvůrci Božího příběhu. Jeremjáš patří k nejmělejší: vyjevuje obavy, otázky, obvinění (4,10; 6,10n; 11,18nn; 12,1nn aj.). Podobá se v tom Bohu (3,19nn; 8,18nn; 12,7nn; 14,17nn). Také se tak ovšem proti Bohu obrací. Nebo snad právě i takto naplňuje své prorocké poslání (1,17-19; 6,27; srov. 2K 4,7nn aj.)?
- **Témata nářků:** Jeremjáš nenosí „růžové brýle“, a jako člověk z masa a kostí (1,5.7.9) vyslovuje svou lidskou pravdu; jež je v Bibli tajuplně součástí pravdy Boží. Reaguje na nezdar své mise, na nekajícnost, nepřátelství lidí, volá po soudech (6,11; 11,18nn; 15,15; 17,14-18; 18,18-23; 20,9-13); popisuje svou únavu (6,10; 11,19; 15,10.17n; 20,8-10.14nn); neváhá obvinít Boha (4,10; 12,1-4; 15,18; 20,7). V pozadí – jako v žalmech – je ale věrnost Božímu slovu, důvěra v Boží spravedlnost a lásku (6,11; 15,16; 20,9). Některé nářky zůstávají bez Boží odpovědi; jindy Bůh reaguje povzbuzením, či napomenutím (12,5nn; 15,11n.19nn). Co střet proroků s Bohem vypovídá o jejich víře a o Bohu? Jaké místo má tato otevřenost v křesťanské víře a modlitbě?
- Ve čtení tohoto týdne jde o tyto nářky: Jr 15,10-19; 17,14-18; 18,18-23; 20,7-13; 20,14-18.

15,10-21 („*Běda mi*“): Stojí v souvislosti oznámení o marnosti přímluv za Izrael, resp. o Jeremjášově samotě (15,1nn; 16,1nn). Prorok Bohu vyčítá osamělost, jež mu přináší jeho slovo (v10.15.17n); přesto mu zůstává věrný (v16; srov. 2Kr 22,8?). Jeho úděl se proplétá s údělem Izraele (v13n.18a) i Hospodina (v18a; 8,21; 14,19); Bůh se mu jeví jako „*klamný potok, nespolehlivá voda*“ (v18b; 2,13; 14,3; srov. 4,10; 20,7). Hospodin Jeremjášovi odpovídá – dodává mu odvahy a volá ho k pokání (v10: v11-14; v15-19: v19-21). Díky odkazům k Jr 1 představuje pasáž obnovu povolání (v10a: 1,5; v12.20n: 1,8.18n; v13n: 1,14-16; v16.19: 1,7.9n.12).

17,14-18 („*Uzdrav mě*“): Prorok prosí o ochranu a obnovu (v14). Proti posměchu lidu, na který svolává soud (v18), se dovolává své poslušné věrnosti vůči Božímu slovu (v15n; srov. 1,6). Proti své temné zkušenosti s Bohem během prorocké služby (v17a) staví svou důvěru v Boha Spasitele a Soudce (v14.17b).

18,19-23 („*Pozornost mi věnuj*“): Jedno z mála míst, kde prorok zmiňuje přímluvy za lid (v20b). Zde však tváří v tvář nepřátelství (v19n.22b) žádá Boha, aby lid soudil (v21-23). Nepřátelství vůči zvěstovateli slova Božího tu splývá s nepřátelstvím vůči Bohu samotnému. Na chování vůči prorokovi se potvrzuje oprávněnost soudu nad Izraelem (1,10). Nebo tu snad Jeremjáš staví svou osobu do centra neoprávněně?!

20,7-13 („*Přemlouvals mě*“): Nárek se od obžaloby Hospodina (v7a) posouvá k popisu prorokova zápasu o věrnost Božímu slovu tváří v tvář samotě, posměchu a sváru, jež svou službou působí (v7b-9), k žalobě na lidi, i ty blízké (v10), až k jásavému vyznání víry v Hospodinovu spravedlivou spásu (v11-13). Jeremjáš vyčítá Hospodinu lživý svod (v10c; srov. Ex 22,15; srov. Dt 11,16; 2S 3,25; 1Kr 22,20-22; Ž 78,3) a vlastně znásilnění (srov. 2S 13,11.14): Prorokova dennodenní drsná zkušenost – vnitřní i vnější - se mu nerýmuje se zaslíbeními ochrany (srov. 1,8.18n). Nebo se tu snad projevuje pravdivost Božího varování před pastí strachu (1,17)? O to kontrastněji vyznívá Jeremjášův chvalozpěv (v11-13; srov. Iz 50,4nn; 2K 4,6nn aj.).

20,14-18 („*Proklet bud' den*“): Někteří vykladači rozdělují nárek z Jr 20 takto vedví. Zde nedochází k žádnému obratu (srov. v11nn), prorokovi se od Boha nedostává útěchy, ale ani napomenutí. Kletba radikálně zpochybňuje Boží sliby počátečního povolání (v14n.17n: 1,5n; v16: 1,14nn). Jeremjáš tak připomíná Jóba či některé žalmy (Ž 88; 89).
- Doporučujeme vybrat některé z nářků a ve skupinkách mluvit o Jeremjášových zápasech.

Kázání 3: Soud a milost

22. března (Jr 24,1-10)

V exilu začíná obnova Izraele, uprostřed soudu se rodí milost. Odvlečení obyvatelé Jeruzaléma dojdou záchranu, zatímco ušetření jdou vstříc zániku.

1. Dva koše fíků: odvlečení a ponechaní (24,1-3)
2. Dobré fíky: odvlečení se vrátí (24,4-7)
3. Špatné fíky: ponechaní zahynou (24,8-10)

- **Obsah:** Výrok byl pronesen po událostech roku 597, kdy Babyloňané při své druhé kampani proti Jeruzalému odvěkli krále Jójakína, Jóšijášova vnuka, a s ním část elity (22,20nn; 2Kr 24,10nn). Podnětem výroku jsou dva koše fíků, roztříděných podle kvality – jakési podobnosti (srov. 13,1nn; 18,1nn; 19,1nn; 27,1nn; 32,1nn) -, postavené před chrámem (srov. 7,2nn; 20,2; 26,2; 28,1). Či jde o vidění (1,11nn)? I jinde prorok ohlašuje, že právě odvlečení se - proti všem očekáváním - stanou zárodkem nového života v zemi (16,14n; 23,3; 32,37; srov. 52,31-34!); zatímco ponechaní v čele se Sidkijášem, resp. ti, kdo se Babyloňanům nepoddali, zahynou s Jeruzalémem či budou rozprášeni (29,1nn; 25,1nn; 27,1nn). Exil je Božím soudem! Je však také ochranou před jeruzalémským úpadkem a zánikem, ba příležitostí obnovy. Jako by se tu ohlašoval paradox kříže: nový život povstává ze smrti života starého - díky Kristu a s Kristem (Mt 16,24nn; Ř 6,1nn; 11,32; Fp 3,9-11).
- **Struktura:** Koše fíků udávají rytmus textu - popis dvou košů (v1-3), výklad o dobrých fících (v4-7), výklad o špatných fících (v8-10). Jeremjášův popis fíků (v2.3b) se opakuje jako refrén (v5a.8a) uvozující oba výklady (v5b-7.8b-10). Klíčovými pojmy, propojujícími oddíl, jsou: „fíky“, „dobrý“ a „špatný, zlý“ (v2.3.5.6; v2.3.8.9), „země“ či „místo“ (v5.6.8.9.10). Opakují se rovněž „obrátit se, přivést zpět“ (v6.7), „srdce“ (v7). Téma a jazyk oddílů připomínají Dt (Dt 28-30; 32).
- **Nový exodus:** Návrat z Babylónu a obnova lidu jakožto „repríza“ exodu, resp. exodus jakožto model obnovy, je typickým motivem SZ i NZ (Iz 43,1nn; 51,9nn; Ez 20; Oz 2,16nn; Ž 77; 78; 103 aj.; 1K 10,1nn; L 22,14-20). I zde se nový počátek popisuje jazykem exodu: Hospodin navrátí lid „do země“ (v6: Ex 3,8; 13,5; Dt 1,8). Dá mu nové „srdce“ (v7; 31,33; Dt 30,6; Ez 11,19; 36,26). Lid pozná, že „já jsem Hospodin“ (v7: Ex 6,7; 7,5.17; 8,18; 10,2; 14,4). Navrátilci budou jeho lidem a on bude jejich Bohem (v7; 7,23; 30,22; 31,33; 32,38; Ex 6,7; Lv 26,12; Oz 2,25). K Bohu „se navrátí celým srdcem“ (v7; 29,12-14; Dt 4,29-31; 6,5; 30,2.10). Podobně jako exodus bude i obnova lidu v zajetí dílem Boží svrchované milosti: Bůh Soudce „poslal“ zajaté do Babylóna, ovšem „pro jejich dobro“ (srov. 29,11); sám je „přivede nazpět“, „zbuduje“ a „zasadí“ (v6n); dá jim chápající srdce a obnoví vzájemný vztah, „neboť se ke mně navrátí celým srdcem“ (v7; 31,31nn!). To, co nezmohlo prorocké zvěstování svými hrozbami a sliby; a co tím méně zmůže člověk vlastním rozhodnutím (17,1.9nn), to v srdci Izraele udělá sám Bůh - a Izrael mu ve svém obrácení odpoví.
- **Obnova a destrukce:** Úděl zavrženého pozůstatku (v8-10) je popsán jazykem Dt (Dt 28-29; 29,17n; srov. Jr 19,8; 26,6; 29,18). Zatímco exulanti čeká nová budoucnost, Jeruzalémští jsou pro svou nevíru odsouzeni k zániku. Bůh se tu představuje jako ničitel: „naložím s...“, „učiním je...“, „pošlu na ně...“. Rozdělení obce (odvlečení a ponechaní) a podvojnost jejího údělu (záchrana, anebo zánik) se ohlašuje hned v Jeremjášově pověření na začátku knihy a znovu se ozývá i zde (v6b; 1,10): „Vykoreňovat“ a „bořit“, ale také „stavět“ a „sázet“ měl Jeremjáš slovem, které mu Bůh svěří (1,9n); zde je Bůh sám podmět těchto sloves, ovšem destruktivní činnosti vůči omilostněným se zřká (v6b; srov. 18,7-9; 31,4n; 31,28). I zde milost a soud existují zatím „jen“ ve slovech: milost tu je coby zaslíbení uprostřed bolesti vyhnanství (v5); a soud je tu coby hrozba uprostřed zdánlivého bezpečí Jeruzaléma (v8). Zdání klame, Boží slovo otvírá oči a hledá víru, tvoří zatím netušenou budoucnost.
- **Možná bohoslužebná čtení:** Ž 130; L 9,18-27; Fp 3,8-11.

Biblické studium 4: Pokoj pro současnost i budoucnost

23. – 28. března (Jr 29,1-32)

Jeremjáš posílá vyhnancům do Babylónu provokativní dopis plný naděje: Bůh jim zajišťuje život nyní a otevře jim budoucnost. Exulanti se však mají varovat falešných nadějí.

1. Historický předejhra Jeremjášova dopisu (26,1-3)

2. Zvěst pro současnost a budoucnost (26,4-7 a 26,10-14)

3. Varování před falešnými proroky (26,8n a 26,15-23)

4. Historická dohra Jeremjášova dopisu (28,24-32)

- **Kontext:** Dopis je určen lidem odvráceným spolu s Jekonjášem roku 597. Začíná lhůta 70 let soudu (v10; 25,11n; Da 9,2,24; 2Pa 36,24). Dopis je dokladem čilého styku mezi domovinou a exilem (29,24nn; 13,1nn; 51,59nn). Dokládá vitalitu izraelské komunity v Babylóně, ale i intenzitu střetu mezi různými prorockými výklady událostí, doma i v zajetí (v1.8.15.21-23.24nn).
- **Zvěst pro současnost:** Dopis překládá překvapivou vizi izraelského života v diaspoře (srov. Est), resp. vizi vlády „*Hospodina zástupů, Boha Izraele*“, jež se neomezuje na zemi izraelskou (v4.8.21). Instrukce (v5n) užívají pojmů „*stavět*“ a „*sázet*“, připomínajících Boží a Jeremjášovu spásnou činnost (1,10; 18,9; 24,6; 31,28; 45,4): obsahově připomínají založení Edenu (Gn 2,8.16; 9,20), příp. osídlování země zaslíbené za exodu (Dt 4,25a; 8,12; Joz 24,13). Jsou převrácením kletby exilu (Dt 28,30). Exulanti se mají v Babylónu zabydlet; svou účastí na životě města a modlitbou mají přispívat ke zdaru, „*pokoji*“, nového domova (v5-7; Da). Uprostřed soudu a nepřátelského, cizího světa mají být „*tvůrčí menšinou*“, která pozitivně ovlivňuje celek (srov. 1Tm 2,1nn; 1Pt 2,11nn aj.). Uprostřed soudu se tak naznačuje a rodí spása (24,1nn; 38,2.17 atp.).
- **Zvěst pro budoucnost:** Jako instrukce pro současnost, tak i zaslíbení pro budoucnost rezonují s Dt (v12n; srov. Dt 4,29-31; 30,1nn). Babylónu je dána lhůta 70 let, pak Bůh na exulantech splní zaslíbení návratu, „*pokoje*“ (v10n; 30,10-24; 31,1nn; 32-33). Jiné oddíly Jr popisují obnovu země (Jr 30-34), dopis ale akcentuje plnohodnotný život už v zajetí a budoucí obnovu duchovní: Podmínkou návratu do země otců (v10.14b) – či Božím suverénním darem, spojeným s návratem (31,33n)? – je srdečný návrat vyhnanců k Hospodinu a jeho slovu (v12.19n): jejich modlitby už nebudou marné (11,14; 33,3), nýbrž kajícím se Bůh dá nalézt (v14a; 2Pa 7,14; Ez 36,22nn). Plodný, „*pokojný*“ život v Babylóně je předzvěstí obnovy Izraele ve své zemi.
- **Varování před falešnými proroky:** Jeremjášovo působení se nese ve znamení střetu s jinými výklady událostí. Známé i jména některých oponujících proroků (v21.24nn; srov. 28,1nn; 23,9nn). Zdaleka nešlo jen o střet ideový, nýbrž Jeremjáš je vystaven pomluvám a násilí (v26; 11,18nn; 20,1nn; 36,5.21nn; 37,11nn aj.). Tento prorocký střet o Boží pravdu je zásadním tématem dopisu (v1.8n.15-23; srov. v24-28.29-32). Proroci – asi i ti mezi odvrácenými, proroci příznačných jmen (v1.8n.15nn) - zajaté ujišťovali, že se brzy vrátí domů, nemají se tedy v cizině zabydlovat (v24nn; 28,34); jeruzalémští proroci přinášeli tváří v tvář obležení falešné naděje na Boží ochranu (6,14; 8,11; 14,13; 23,17; 28,9). V rozsáhlé vsuvce dopisu, věnované údělu Jeruzaléma (v16-20), zaznívá jednak vysvětlení soudu nad Jeruzalémem (24,8-10; 25,1nn), jednak varování pro babylónské exulanty - varování před nekající nepozorností vůči slovu pravých proroků (v19n). Při všem příslibeném „*pokoji*“ mají – jako generace exodu - pamatovat na svůj hřích a nezapomenout na pokání (v12n; Dt 4,25nn).
- **Pokoj:** Ve sporu Jeremjáše a proroků jde o „*pokoj*“, tj. mír (4,10; 8,15; 14,13; 28,9), bohabojnost (6,14; 23,17), sociální smír (9,7), Boží přízeň (16,5), o zacelený život komunity (33,6). Provokativní spojení „*pokoje*“ s Babylónem muselo pro oponenty představovat další důkaz Jeremjášovy zrady (srov. 21,4n; 38,4 aj.).
- Doporučujeme věnovat se možným paralelám izraelského a našeho života (srov. 1Pt 2,11). Jaké je naše křesťanské povolání a zaslíbení ve světě? Jaké falešné nabídky nás od těchto úkolů a zaslíbení odvádějí?

Biblické studium 4: Pokoj pro současnost i budoucnost

23. – 28. března (Jr 29,1-23)

Jeremjáš posílá vyhnančům do Babylónu dopis: Bůh jim zajišťuje pokoj teď a tady; a daruje jim pokoj i v budoucnosti. Exulanti se však mají varovat falešných nabídek...

Podněty ke studiu a diskusi

- Jakou vizi života v Babylónu nabízel exulantům Jeremjáš? K čemu je vybízel? Proč? S jakým cílem?
- Proč se jiným prorokům zdály Jeremjášovy vize problematické, ba zločinné? Jakou vizi exilu předkládali oni?
- Proč Jeremjáš slova jiných proroků odmítal?
- Vidíte nějaké paralely mezi izraelskými vyhnanci a námi? Jejich a našimi nadějemi; mezi jejich a našimi svody?
- Jaké je naše povolání?

Kázání 4: Bohatství spásy

29. března (Jr 33,1-16)

Uprostřed obležení má Jeremjáš zvěstovat velkou naději. Jako nyní město a národ zanikají pod náporem Božího hněvu, tak budou díky Boží dobrotě brzy všestranně obnoveny. Darem spásy i jejím nástrojem je spravedlivý král.

1. Hospodin je stvořitel obnovy (33,1-3)
2. Hospodin svůj lid uzdraví a očistí ke slávě svého jména (33,4-9)
3. Hospodin zalidní města lidským hlasem (33,10n)
4. Hospodin zaplní krajinu stády (33,12n)
5. Hospodin daruje svému lidu spravedlivého krále (33,14-16)

- **Oddíl:** Oddíl je součástí zjevení, jehož se Jeremjášovi dostalo ve vazbě na nádvoří stráží v předvečer pádu Jeruzaléma roku 586 (srov. 37,11 – 39,18): Uprostřed zániku má Jeremjáš odkoupit rodové pole: na znamení budoucí obnovy země (32,15.25.43n). Ve druhém zjevení (33,1nn) se opakují motivy *soudu* (32,1-5.23n.28-36 :: 33,4n.10.12n.24), *exodu* (32,17-22.27 :: 33,7), *návratu* ze zajetí a *obnovy* země (32,15.37.43n :: 33,7-9.12n), *očištění* a nové *poslušnosti* (32,39-41 :: 33,6-9.11.16), *geografických* popisů (32,15.43n :: 33,13).

Jako je Jr 33 ozvěnou Jr 32, tak je Jr 32-33 prozaickou ozvěnou Jr 30-31, tzv. Knihy útěchy, napsané většinou v poetickém stylu. I ta sestává ze dvou částí (30,1 – 31,26; 31,27nn) a s následujícím textem ji spojují úvodní formule (30,3; 31,27.31.38 :: 33,14 | 30,8; 31,1 :: 33,16), ale i obsah: *soud* (30,5-7.12nn; 31,15.28.40), *návrat* (30, 3; 31,8n.16n), *obnova* země (30,18; 31,4n.12.23n.27n.38-40), *exodus* (31,2.32), *obnova* vztahu *Boha a Izraele* (30,22; 31,1.9.33; 32,38), *nová smlouva* (31,31-34), *odpuštění* a *zbožnost* (31,18n.34), *uzdravení* (30,12-17; 33,6), *radost* a *zpěv* (30,19; 31,4n.23n.38-40; 33,9.11), *obnovené království* a *kněžství* (30,9.21; 33,11.14nn), *pevnost řádů stvoření* (31,35-38; 33,19nn), *geografické* detaily (31,38-40).

- **Struktura:** Jr 33 lze rozdělit dle uvozovacích formulí na tři části (v1-18; v19-22; v23-26). Náš oddíl se dělí na úvod (v1-3) a sadu výroků o obnově země (v4-9; v10-11; v12-13), resp. davidovského království a levijského kněžství (v14-18). Každý z poddílů (kromě v14nn) obsahuje protiklad mezi katastrofou *ted'* (v1; v4n; v10; v12a) a *budoucí* obnovou (v2n; v6-9; v11; v12b-13): Na jedné straně stojí válka, trosky, mrtvolky, hněv, liduprázdno atp.; na druhé straně stojí uzdravení, odpuštění, chvála, veselí, plno lidí, dostatek. Opakují se termíny „*město*“, „*hlas*“, „*člověk*“, „*dobytek*“, „*země*“, „*dobry*“, „*změnit úděl*“ („*obrátit*, *navrátit*“) aj.
- **Obnova jako nové stvoření:** Obnova je ukotvena v díle stvoření - jednak v Hospodinově stvořitelské moci a nápaditosti, jednak v Boží věrnosti svému stvoření (v2.7.11d; srov. v20nn; 31,35-37; 32,42-44; 10,12; 51,15; 18,3-6). Obnova lidu – výslovně Judy i Izraele (v6.14; 31,31) - bude jak morální a duchovní (v6-8.11b), tak sociální (v11), ekologická, hospodářská (v12n) a politická (v14-16).
- **Obnova jako bohoslužba:** Zdrojem obnovy je Boží rozhodnutí a dobrota (v2n.9b.11). On uzdraví rány, daruje lidu pokoj a bezpečí, očistí jej a odpustí mu (v6-8; srov. Ex 34,6n). Cílem je Boží sláva v Izraeli i mezi národy, obnovená bohoslužba (v9.11; srov. v17nn). Bůh si takřikajíc udělá jméno (v2c.9a; srov. Ex 3,13nn).
- **Obnova jako spravedlnost:** Projevem i nástrojem obnovy bude davidovský král, který bude uplatňovat „*právo a spravedlnost*“ (v16-16; 9,23; 22,3; 23,5n; 31,23; srov. 21,11 – 23,8). Zdrojem spravedlnosti je Hospodin sám, ochránce vdov a sirotek - nový král ponese Boží jméno (v16; srov. Iz 9,5n; L 1,32.35; Fp 3,9-11). Nový král není častým tématem knihy Jr; zde je organicky spojen s obnovou levijské bohoslužby a Izraele jako takového, s Boží věrností svému lidu a tvorstvu země (Jr 31-34).
- **Obnova jako zjevení:** Obnova se tváří v tvář hrůze zániku musela jevit jako nemožná, jak z říše snů (31,26). Porozumění a víru si člověk, proroka nevyjímaje, musí od Boha vyprosit; očekávání spásy není pasivní, víra se projevuje modlitbou (v3; srov. 29,11-14).
- **Možná bohoslužebná čtení:** Ž 72,1-7.16n; L 4,14-21; Ř 8,23-25.

Biblické studium 5: Moc a slabost Božího slova

30. března – 4. dubna (Jr 36)

Hospodin dává zapsat Jeremjášovy výroky do svitku. Různí posluchači reagují rozličně. Boží slovo, třebaže chce přinášet spásu, bylo vždy slovem neskladným, popíraným a pronásledovaným.

1. Zápis Jeremjášových slov do knihy (36,1-7)

2. Četba z knihy: před lidem (36,8-10) - před písaři (36,11-20) - před králem (36,21-26)

3. Druhý zápis Jeremjášových slov do knihy (36,27-32)

- **Kontext:** Vlady zrádného Jójakíma (609-598) se týká více pasáží Jr (22,13nn; 26,1nn.20nn; 35,1nn; srov. 2Kr 23,34 – 24,7). Události čtvrtého a pátého roku jeho vlády (v1.9), kdy Nebúkadnesar poprvé oblehl a částečně vyplnil Jeruzalém (roku 605), se odrážejí i v Jr 25 a 45. Je to už doba rozkladu; jakkoli se Boží soud a zánik státnosti vynořují zatím jen jako relativně vzdálená temná budoucnost, jako varování (v3.7.29; srov. 25,8nn). Příběh odhaluje detaily jeruzalémského života: Jeremjášovo vězení, vznik knihy, půst v devátém měsíci, síně v chrámu, zimní palác a jeho zařízení, různé skupiny úředníků a velmožů, dvorské pletichy atp.
- **Knih:** Pořízený svitek má zachytit 23 let dosavadní Jeremjášovy činnosti (v2; 25,3; zhruba Jr 1-20; srov. Dt 17,18n; 31,26; Iz 8,16; Ab 2,2n). Boží slovo, vložené do Jeremjášových úst (v2; 1,7.9), je také Jeremjášovým slovem se svébytným stylem, odlišitelným od stylu Ámose, Ozeáše ad. Ve svitku jde o slova „z Jeremjášových úst“ (v4.6.18.27.32), o slova Jeremjášova (v6.10.18.27), o slova Boží (v2.4.8.6.11; srov. 26,20), o slova knihy (v13.21.25.28). Boží slovo – psané, předčítané, kázané - bývá pomíjeno, popíráno, ničeno (v23n; 8,8n; 9,12; 25,3nn), jeho autoři a svědkové pronásledováni (v5.19.26; 20,1n; 26,7nn; 29,27 aj.). Je přesto trvale aktuální a činné (v30n; srov. Žd 4,12n aj.), a to – mj. právě díky zápisu, který umožňuje číst text kdykoli a jakkoli – i mimo původní historický kontext a smysl (v2.32; Mt 5,18n; 2Tm 3,15n aj.; srov. Mt 2,17n; 27,9n atp.).
- **Zvěst:** Cílem zápisu a předčítání všech dosavadních Jeremjášových výroků (zhruba Jr 1-20?) bylo podtrhnout jejich zvěst – přichází Boží soud skrze Babylóňany (v29b; 25,1nn) -, jejich vehemencí tak v lidu vzbudit pokání a odvrátit pád Jeruzaléma (v3.7). Ohlášení soudu zamýšlí – a proti pochybnostem doufá (2x „*snad*“) – docílit *zrušení* ohlášených soudu (28,5nn; srov. Ex 32,10-14.30; Jon 3-4 aj.). Klíčovými pojmy textu jsou „*uší*“ (v6.10.13.14.15.20.21) a „*slyšet*“ (v3.11.13.16.24.25.31). Jak na čtení ze svitku reagoval lid, shromážděný v chrámu k půstu, nevíme (v9n). Velmožové kolem Gemarjáše se při poslechu slov knihy společně – či jaksi vzájemně - otřásl strachy, vyptávali se na okolnosti jejího vzniku, chránili autory, snažili se přesvědčit krále (v11nn.25; srov. 2Kr 22-23; Neh 8; Jon 3-4). Král - a jeho suita - si slova vyposlechne a v teatrálním gestu spálí, po autorech dává pátrat (v21nn; 26,20nn); Bůh je však ukryl (v19.25). Navzdory prosbám velmožů tak král strhává svůj lid i svou větev rodu Davidova do záhuby (v27nn; 22,20nn; ale 52,31nn; 33,17.19-22). Jakkoli slabé se zdá Boží slovo, najde si cestu a uplatní se (v30-32; Žd 4,12n atp.).
- **Lidé:** Příběh je bohatý na jména příznivců i odpůrců Jeremjášovy služby. Jde o časově nejstarší zmínku písaře Bárucha, který bude proroka v dobrém i zlém doprovázet až do konce (v4.32; srov. 45,1; 32,12.16; 43,3.6). Báruchovu schůzku s nakloněnými velmoži a písaři dojednal Míkajáš, syn Gemarjáše, syna Šáfanova (v11-13.25). Písař Šáfan byl spolu s knězem Chilkijášem (srov. 1,1?) nálezcem knihy Zákona za časů Jójakíмова otce Jóšijáše (2Kr 22,3nn); Šáfanova mocná rodina stála Jeremjášovi blízko (26,24; 29,3; 39,14; 40,5). Písař Elíšama u sebe ukryl svitek (v12.20n). Na druhé straně barikády stojí král Jójakím, jeho synové a další mocní (v21.26). Naklonění dvořané uměli Jeremjášovi tu a tam účinně pomoci; poslední pomoc a útěchu ale prorok nacházel u Hospodina a v jeho slovech (v26; 1,17-19; 15,15n; 20,13; 45,5 aj.).
- Nad příběhem o svitku doporučujeme přemýšlet o moci a „bezbrannosti“ Božího slova, o reakcích silných i slabých, věřících i nevěřících (z českých dějin se nabízí mnoho příkladů, jaký úděl má Bible mezi lidmi).

Biblické studium 5: Moc a slabost Božího slova

30. března – 4. dubna (Jr 36)

Bůh dává zapsat Jeremjášovy výroky do svitku. Různí posluchači reagují různě. Boží slovo, třebaže chce přinášet spásu, bylo vždy slovem neskladným, popíraným a pronásledovaným.

Podněty ke studiu a diskusi

- Proč dal Hospodin sepsat Jeremjášovy výroky?
- Co vznik svitku odhaluje o Hospodinu, jeho moci a charakteru?
- Jaký význam má existence Bible?
- Jak lidé reagovaly na čtení Božích slov ze svitku?
- Jaké místo má Bible v našem životě?

Kázání 5: Boží pastorec

5. dubna (Jr 45,1-5)

Když Bůh soudí svůj lid a ničí svou zem, nemůže Boží člověk doufat v něco většího, než je holý život. Sluha Božího slova má účast na ztrátách Božích i na bolesti Božího lidu.

1. Slovo pro písaře Báruka (45,1)
2. Bárukova bolest (45,2n)
3. Hospodinova útěcha (45,4n)

- **Okolnosti:** Oddíl patří k nemnoha datovaným textům v knize Jr. Týká se událostí roku 605, vlády bezbožného Jójakíma, kdy měl Jeremjáš zapsat své dosavadní výroky (36,1-8; srov. 36,9nn). Zápis vyhotovil a veřejně z něj předčítal písař Báruk. Hospodin choval naději, že vehemence sebraných výroků pohne Judejce k pokání a zastaví probíhající katastrofu obléhání a odvlékání (36,3.7). Tváří v tvář ohrožení (Jeremjáš byl právě ve vazbě) a snad i v předtuše nezdaru (král svitek spálí) propadá Báruk pochybnostem a úzkosti (45,3).
- **Bárukova kapitola:** Události se svitkem v letech 605-4 (Jr 36; 45) jsou nejstarší zmínkou o Bárukovi. Písař pak vystoupí v roli svědka, když Jeremjáš během posledního obléhání města v letech 587-6 kupoval rodinné pole v rodném Anatót (32,12nn). Odbojnící, uprchlí po pádu Jeruzaléma do Egypta, považují Báruka za inspirátora Jeremjášových kázání (43,3.6). Třebaže se Jr 45 vztahuje k roku 605, v hebrejské verzi Jr tato kapitola uzavírá vyprávění o prorokově životě; přičemž ten reálně skončí až o nějakých 20 let později (Jr 44). Jr 45 snad tedy představuje jakýsi „podpis“ Báruka coby editora knihy. Druhým editorem byl snad písař Serajáš, jehož možný „podpis“ následuje po výrocích proti národům v závěru knihy (51,59nn).
- **Struktura:** Po úvodní poznámce, věnované dataci a Jeremjášovu prostřednictvím Božího slova (v1), následuje Boží citace Bárukových nářků (v2-3) a Boží vlastní odpověď (v4-5). Ta obsahuje dva zrcadlíci se výroky, oba uvedené „hle“, příp. „neboť hle“ (v4b-5a; v5b-c). První řádky obou výroků popisují Boží soudnou činnost („já“: v4b; v5b), druhé řádky se vztahují k Bárukovi a přinášejí mu napomenutí a příslib („ty“: v5a; v5c).
- **Detaily:** Výrok je jedním z mála slov adresovaných konkrétním osobám (v2; srov. 20,4nn; 28,13nn; 29,24nn; 39,15nn): zde Hospodin skrze Jeremjáše promlouvá k Bárukovi. Bárukův nářek (v3) připomíná nářky Jeremjášovy (15,18; 20,18 aj.), ale i nářky Boží (4,19; 8,23 aj.). Báruk čelí hrozbě soudu, „nové potopy“: nenalézá odpočinití (v3; Gn 5,29), Bůh soudí celé tvorstvo (v5; Gn 6,12). Boží výrok (v4) se ozývá slovesy destrukce i obnovy, jež shrnovaly úkol prorockých slov (1,10; srov. 24,6; 31,28; 42,10). Báruk nemá usilovat o „velké věci“, nejspíše o celkovou obnovu (v5a; srov. 33,3), musí mu stačit holý „život jako [válečná] kořist“, stejně jako všem, kteří se při obléhání vzdají sebeobrany a podrobí se Nebúkadnesarovi (v5c; srov. 21,9; 38,2; 39,18). Báruk může jít kamkoli - povolení, které dostane od dobyvatelů i Jeremjáš (v5c; srov. 40,4n).
- **Boží pastorec:** Primárním nástrojem Božího díla – soudu i obnovy - v Jr je slovo, prostředkované skrze proroka Jeremjáše, resp. k Jeremjášovi (45,1.2.4; srov. 1,4-10; 1,11nn; 2,1 aj.): Také Báruk, zapisovatel, předčítatel, možná editor Jeremjášových výroků, je závislý na prorokově prostřednictví, což je základní vzorec biblického zjevení (18,15nn; Ex 20,18-21; L 16,29-31; Žd 1,1n; 1J 1,1-4 aj.). Jr 45 se tematicky podobá Jeremjášovým nářkům: na prorokovy stížnosti (někdy) reaguje Hospodin – útěchou, či napomenutím (12,11-4.5nn; 15,10-18.19nn). Zde Bůh odpírá Bárukovi útěchu a slibuje mu „pouze“ záchranu holého života – s poukazem na vlastní ztráty: Bůh musí zničit svůj lid, tvory i zemi; jak by někdo mohl doufat v nějaké zisky (v4n; srov. 12,5nn)? Boží člověk má účast na Božích ztrátách a bolesti (srov. Mt 16,21nn; 26,40; 2K 4,7nn).
- **Možná bohoslužebná čtení:** Ž 23; L 19,28-44; 2K 1,5.

Biblické studium 6: Hospodin a národy

6. – 9. dubna (Jr 46)

Hospodin kraluje nejen nad Izraelem, ale také nad národy. Je i jejich soudcem, ale i spasitelem. Jedná s nimi kvůli Izraeli, ale také jen kvůli sobě samému. Porážka Egypta rukou Babylónu je předtaktím exodu Izraele z Babylónu.

- **Národy v Bibli:** Že učedníci měli ohlašovat zvěst o Ježíšově panování nejen Izraeli, ale i všem národům (Mt 28,19n; 10,5n); že v Kristu ztrácí izraelská obřizka vydělující sílu, že z víry jsou v Kristu spravedliví židé i nežidé (Ř 1,16n; Ga 3,28nn atp.); že Izrael i národy jsou v Kristu jedno, ba právě společně chrámem Ducha a tělem Kristovým (Ef 2,11 – 3,21 aj.): to jistě znamená průlom, a vůbec počátek nového stvoření. Zároveň se v Ježíši ovšem uskutečňuje Hospodinovo univerzální kralování (L 2,10n; 24,46n), které Bůh zakládá, ohlašuje, prosazuje už ve Starém zákoně (Ř 1,1-5; 16,25n; srov. Ž 2; 96; Da 7): Hospodin je stvořitel a ochránce národů (Gn 9-11); povolává Izraele, aby byl požehnáním národů (Gn 12,3; 18,18; 22,18; Ž 89,20nn); trestá národy kvůli Izraeli, ale i skrze Izraele (Dt 7 aj.); národy mají spolu s Izraelem uctívat Hospodina (Ž 117; Iz 2,1nn).
- **Národy v Jr:** Součástí prorockých knih jsou „výroky proti pronárodům“ (Iz 13-23; Jr 46-51; Ez 25-32; Am 1-2; Sof 2; Jo 4); některé se věnují bezmála výhradně národům (Abd; Jon; Nah). Výroky proti národům – a mezi nimi proti aktuálně úhlavnímu nepříteli Babylónu – tvoří finále Jr (srov. 25,8-38; 35,1nn; 38,7nn; 39,15nn; 43,1nn). Adresáty výroků jsou velmoci *Egypta* (46,1nn) a *Babylónu* (50-51), mezi nimiž se Izrael v době Jeremjášově zmitá, dále nepřátelští sousedé *Pelištejci* (47,1nn), *Moábcí* (48,1nn), *Amónovci* (49,1-6) a *Edómité* (49,7-22), *Syřané* (49,23-27) a arabští *Kédarci* (49,28-33), kteří hráli vedlejší role v babylónské kampani, většinou jako oběti, osloveni ale jsou rovněž *Élamité*, vzdálený národ sousedící s Peršany, kteří s událostmi a zvěstí Jr přímo nesouvisí (49,34-39).
- **Hospodin král:** Ve výrocích Hospodin proklamuje své kralování nad národy i jejich bohy (46,18.25; 47,7.13): Soudí jejich pýchu a krutost (46,7nn; 48,26.29nn; 49,16.19n aj.). Hájí a mstí Izraele (46,27n; 49,1.25n); s národy ale jedná i bez ohledu na Izrael. Svolává na ně tresty, ze stejných zdrojů – „ze severu“ – a podobné soudům nad Izraelem (46,5.24; 47,1; 49,29; 20,3; 46,19.24; 1,14nn aj.). Někde naznačuje naději spásy – naději ovšem přístupnou leda víře a Boží tvůrčí moci, neboť je to naděje zrovna pro národy, jejichž historické stopy mizí (48,47; 49,6.39). Ve výrocích zní prorokův či Hospodinův nářek nad soudy (47,6n; 48,32nn), ovšem i kletba nad nedbale provedeným soudem (48,10). Ve výrocích proti národům se vůbec ozývají formulace či obrazy války a zmaru, adresované dříve Izraeli; čtenář zažívá děj v (srov. Jr 1-20 a Jr 46-51). Snad jen konkrétní výtky tu – až na drobné výjimky (48,7.11nn; 49,1.4.16) – chybí: Hospodin prostě soudí, ničí, svolává zánik, nařiká... je král národů, jakož i Izraele.
- **Proti Egyptu:** Doporučujeme buď číst vybrané pasáže z Jr 46-49 a všímat si a) podobností Božích soudů nad Izraelem a nad národy, b) Boží aktivní suverenity – jeho univerzálního kralování – v těchto soudech nad národy, c) Boží lítosti nad národy a zaslíbení nového začátku. Anebo se lze zaměřit na jedinou ukázkou, např. na výroky proti Egyptu (46,1nn). Výroky proti Egyptu se týkají událostí roku 605 (v1nn) a událostí pozdějších (v13nn), kdy Nebúkadnesar napadl Egypt, a byl odražen (v roce 601), případně kdy vstoupil do Egypta (roku 587-6); k celkovému zničení Egypta Babylóňany však nedošlo. Hospodin se tu představuje jako činitel soudů nad faraónem a jeho bohy, přičemž Nebúkadnesar je nástrojem (v10.15.18.25n; srov. 1,14nn; 25,8nn; Ex 7,5 aj.). Soudy nad Egyptem se podobají soudům nad Izraelem (srov. 4,13; 5,15-17; 6,4-7; 6,22-25 aj.); nepřítel rovněž přichází „ze severu“ (v6.24; srov. 1,14nn); Egypt také nenajde léky na své rány (v11; srov. 8,22; 30,12-15; 8,11 aj.); Egypt má být rovněž vysídlen (v19). Vina Egypta není zmíněna; jeho pád ovšem – podobně jako v dobách exodu – otevírá Izraeli cestu ke svobodě a obnově (v25nn; srov. 30,10n; Iz 43,1nn aj.). Ne všechny výroky proti národům ale zmiňují lid Izraele: Hospodin jedná s národy očividně i nezávisle na svém lidu – je prostě i jejich Bohem -, přičemž o tom dává Izraeli vědět, resp. izraelští proroci jsou kazateli tohoto mimo-izraelského Božího jednání. Bible Izraele není nutně „izraelo-centrická“, jejím centrem je Hospodin Král.

Biblické studium 6: Hospodin a národy

6. – 9. dubna (Jr 46)

Hospodin kraluje nejen nad Izraelem, ale také nad národy světa. Je i jejich soudcem, a také spasitelem. S lidem Izraelem mluví také o národech...

Podněty ke studiu a diskusi

- Jak se tu Hospodin národům – a svému lidu – představuje? Jakým právem s národy, a nejen se svým Izraelem, jedná?
- Porovnejte Boží soudy nad Egyptem se soudy nad Izraelem – jejich podobu a příčiny, Boží postoje...
- Co ze soudů nad Egyptem plyne pro Izraele?
- Proč obsahují prorocké knihy Starého zákona takové pasáže, „výroky proti národům“? Co si z nich měli izraelští čtenáři vzít? Co si z nich můžeme odnést my?
- Jedná Bůh i dnes s národy? Případně jak? Jaká je naše role uprostřed národa; a národů?

Kázání 6: Přelíčení s nepřítelem

10. dubna – Velký pátek (Jr 50,33-44)

Hospodin se jako vykupitel a soudce zastane svého zajatého, utlačovaného lidu. Co Bůh skrze Babylóňany seslal na hříšný Izrael, to brzy sešle na nemilosrdné Babylóňany. V Kristu Ježíši se Bůh vykupitel a soudce osobně stal spoutaným a odsouzeným.

1. Soud nad Babylónem jako nový exodus (50,33n)
2. Svolávání soudů na Babylón (50,35-38)
3. Hospodin přivolává ze severu soudce nad Babylónem (50,39-44)

- **Velký pátek:** Na Velký pátek se nabízí kázat spíše na evangelní text a oddíl z Jr použít jen jako ilustraci či spásně-dějinné zarámování. Bůh Starého a Nového zákona soudí nevíru, bezpráví, modlářství či amorálnost (1,10nn; srov. Gn 3,8nn; 6,5nn; Ex 4,22n; Ř 1,18nn; 2,16; Zj 20 aj.). Už ve Starém zákoně ovšem potkáváme Boží nelibost, ba váhání a lítost nad svými soudy (4,19nn; 18,1nn; srov. Gn 18,16nn; Ex 32-34; Oz 11,8n; Jn 3,9n aj.). V Kristu Bůh přenáší nejen vnitřní svár nad soudem, ale vůbec soud samotný do společenství Otce, Syna a Ducha (Mk 14,32nn; 15,3nn; Ř 3,9nn; 8,3; 2K 5,18-21; Ga 3,13n aj.). Bůh vstoupil do světa hříchu, snesl jeho důsledky, usmířil svět se sebou. Soudce se stal odsouzeným – a vykupitelem.
- **Oddíl:** Je součástí výroků proti sousedním i vzdálenějším národům (Jr 46-51), z nichž výroky proti Babylónu – nástroji Božího soudu nad Izraelem i národy (51,7; 25,15nn) a utlačovateli Izraele – jsou nejdelším celkem a představují velké finále (Jr 50-51). Soud nad Babylónem, jeho pýchou, hamižností, tvrdostí, jeho pokoření a pád, je nedílnou součástí obnovy Izraele, odplatou i vykoupením zároveň (v33n; 50,4-9.18-20; 51,4n.35 aj.). Naše ukázka sestává z prozaického rámce (v33n.39nn), jež představuje vykoupení Izraele ze zajetí, resp. pád žaláříka Babylónu, a z poetického staccato kleteb proti vítězíci, ale odsouzené velmoci (v35-38). Klíčovými pojmy první části je sloveso „*být silný, pevně uchopit*“; druhý oddíl je řízen slovem „*meč*“, příp. „*sucho*“ (obojí v hebrejštině *ch-r-v*: meč - *chérev*, sucho - *chorev*). Oddíl je rámován Boží aktivitou, resp. sebebředstavením (v34.44b).
- **Babylón a Izrael:** V soudních výrocích proti Babylónu se nápadně ozývají soudní výroky knihy Jr, adresované dosud Izraeli. Vina a úděl obou odsouzců jsou v posledku podobné, pyšný nástroj Božích soudů musí na sobě snést rány, které sám rozdával (50,15c). Také na něj dopadne meč a sucho (v34c: 4,20; v35: 4,10; 5,12; 9,15; 21,9; 25,29; 31,2; v36: 9,22; v40a: 23,14; v41: 1,14nn; 13,20 atp.). Také na Babylón přitáhne nepřítel ze severu (v41-43: 1,13nn; 6,22nn; srov. 51,15nn: 10,11nn). Také Izraelcům se v Babylónu děje, co sám páchal ve svém středu (v33a: 6,6; 7,6 Lv 19,13; v35-38: 21,11nn; 23,8nn aj.).
- **Nový exodus:** Soud nad Babylónem a tedy vykoupení Izraele se nápadně podobají exodu Izraele z Egypta; konec exilu je novým exodem, resp. dalším uskutečněním Boží smlouvy ze Sinaje. Babylón „*odmítl propustit*“ Izraele jako kdysi Egypt (v33; srov. 5,3; 8,5; Ex 4,23; 7,14;). Hospodin je však „*silný*“, proto přemůže ty, kdo Izraele „*silně drží*“, podobně jako farao s „*posilněným [zatvrzelým] srdcem*“ zadržoval Boží lid (v33n; Ex 4,21 aj.; 6,1; 13,3.9.14; 32,11 aj.). Hospodin se tu představuje jako „*vykupitel*“, hebr. *goel* (v34; 31,11; Ex 6,6; 15,13), v logice exodické Tóry tedy jako někdo, kdo vykoupí propadlý majetek či osobní svobodu zchudlého příbuzného (srov. Lv 25,25nn). Stejně tak Hospodinova výzva k soudnímu procesu a jeho otázka „*Kdo je jako já?*“ v závěru připomíná Boží střet s Egyptem (v44b; Ex 15,11; Iz 40,18.25; 50,8n; srov. Ř 8,31nn). „*Vyvoleným*“ z v44a by mohl být perský král Kýros, podmanitel Babylónu a osvoboditel Izraele (srov. Iz 45,1nn; 2Pa 36,22nn) či snad slíbený nový davidovský král – on je „*pastýř*“, ve staroorientálním jazyce „*král*“, který před Bohem obstojí (Jr 23,1nn; 33,14nn).
- **Možná bohoslužebná čtení:** Ž 22,2-12; L 23,26-48; 2K 5,19-21

Kázání 7: Život navzdory smrti

12. dubna – Neděle vzkříšení (Jr 52,24-34)

Hospodin tvoří život navzdory smrti, ba přímo zprostřed smrti. Omilostnění odvlčeného Jójakína je signálem budoucího omilostnění Izraele, je zárodkem mesiášského království. Kristus Ježíš je prvorozený z mrtvých.

1. Zničení judské samostatnosti (52,24-27)
2. Sumář vysídlených (52,28-30)
3. Omilostnění zavrženého Jójakína (52,31-34)

- **Neděle vzkříšení:** Na velikonoční neděli se nabízí kázat spíše na evangelní text, věnovaný Kristově vzkříšení, a oddíl z Jr použít jen jako ilustraci či spásně-dějinné zarámování. Už ve Starém zákoně tvoří Hospodin nový život navzdory smrti - svým Duchem oduševňuje neživou hmotu, otvírá neplodné lůno, dává děti, uzdravuje nemocné, křísí mrtvé, obnovuje izraelské království, krále i lid (srov. Gn 2,7; 3,19n; 8,21n; 17,15nn; 25,21; 29,31; 30,22; Ž 16,10n; 23,4-6; Ez 37,1nn; Oz 6,1n aj.). Nový zákon se právě této Boží moci dovolává; Kristus svou smrtí porazil smrt a vynesl na světlo nepomíjející život, stal se prototypem vzkříšených, počátkem nového stvoření (J 11,25; 12,24n; Ř 4,17nn; 2K 5,17; Ko 1,15nn atp.).
- **Závěr Jr:** Text Jr 52 se téměř shoduje 2Kr 24,18 – 25,30; rozdíly jsou v uvedených datech událostí a v počtech odvlčených; některé detaily jsou v Jr navíc (ve v17-12.28-30.34). Kniha Jr tak potvrzuje vyznění 2Kr, resp. celé „deuteronomistické dějepřevy“ (Joz, Sd, 1-2S, 1-2Kr), která vpád Babylóňanů a katastrofu exilu chápe jako Hospodinův soud nad Izraelem a jeho nevěrou vůči Bohu a jeho Tóře. Omilostnění krále Jójakína, odvlčeného už roku 597, tedy jedenáct let před definitivním vyplněním, i zde nejspíše naznačuje naději budoucí obnovy Izraele. Vše, co Jeremjáš prorokoval, před čím varoval, se naplnilo; Hospodin ale zůstává lidu věrný navzdory jeho nevěře a navzdory svým soudům (srov. Dt 28-30).
- **Oddíl:** Zvolená pasáž obsahuje kontrast dokonání zničení (v24-27.28-30) a naznačené obnovy (v31-34). Jr 52 líčí smutný konec krále Sidkijáše – jeho synové byli popraveni, on sám byl oslepen a odvlčen (v1-11) -, vyplnění města a chrámu (v12-23), zničení národní elity (v24-27); přináší sumář odvlčených ve třech vlnách (v28-30), a to v letech 597 za krále Jójakína (srov. 24,1nn; 29,1nn; 2Kr 24,8nn), v roce 587-6 během vlastního vyplnění Jeruzaléma za Sidkijáše a v roce 582, to snad v souvislosti s vraždou dosazeného správce Gedaljáše (41,1nn). Počty odvlčených znějí překvapivě skromně (3.023, 832, 745 duší) – o dalších se možná mluví jinde (40,7; 52,15) -, odpovídají ale smyslu těchto „transférů“: měly spíše symbolizovat podmanění a zničení, resp. odvlčením elit podvázat národní život. Omilostnění krále Jójakína v roce 560 naopak symbolizuje obrat babylónské politiky, naznačuje také, že naplnění Božích slibů se blíží (v31-34; srov. 23,5n; 30,1nn; 50,1nn aj.).
- **Jójakín:** Jójakín byl bezbožným synem bezbožného Jójakíma (2Kr 24,9) a v Jeruzalémě vládl jen krátce, než byl roku 597 spolu s dalšími odvlčen do Babylónu (23,20nn; 24,1nn; 29,1nn). Jeho omilostnění králem Evíl-Merodakem je překvapivé, a to nejen ve srovnání se smutným osudem Sidkijášovým (v11), nýbrž i ve srovnání s nářkem, který nad Jójakínem kdysi pronesl Jeremjáš: král se nevrátí domů, nebude mít děti, linie Jójakínova vymře po meči (22,20nn; zvl. 22,30). Jr 52 hovoří o propuštění, o babylónské vládě, ba přízni, o dennodenní péči. V kontrastu s nářkem v Jr 22,30 navíc Mt Jójakína uvádí mezi Ježíšovými předky (1,11n)! Omilostnění nehodného Jójakína tak nejen naznačuje nezaslouženou milost pro Izraele – král reprezentuje svůj lid! -, ale je i projevem stvořitelské moci Spasitele Hospodina: potomek krále Jójakína, prohlášeného za bezdětného, přece usedne na trůn – Ježíš, ukřižovaný „král židů“, z mrtvých vzkříšený, reprezentant a vzor, ztělesnění svého lidu (srov. Mt 16,21-28; Ř 6,2nn; Ef 1,20 – 2,7 aj.).
- **Možná bohoslužebná čtení:** Ž 16; L 24,1-12; 1K 15,55-58